

**TÜRKİYE'DE ZİHİN YETERSİZLİĞİNE
SAHİP BİREYLERİN SANAL ORTAMDA
KARŞILAŞABİLECEKLERİ TEHLİKELİ
DURUMLARIN VE BU DURUMLARDAN
KORUNMA BECERİLERİNİN
EBEVEYNLERİN GÖZÜNDEN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ulkar ASGARZADE

Eskişehir 2022

**TÜRKİYE’DE ZİHİN YETERSİZLİĞİNE SAHİP BİREYLERİN SANAL
ORTAMDA KARŞILAŞABİLECEKLERİ TEHLİKELİ DURUMLARIN VE BU
DURUMLARDAN KORUNMA BECERİLERİNİN EBEVEYNLERİN
GÖZÜNDEN İNCELENMESİ**

Ulkar ASGARZADE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özel Eğitim Anabilim Dalı
Zihin Engelliler Eğitimi Programı
Danışman: Prof. Dr. Sezgin VURAN**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ekim 2022**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

TÜRKİYE'DE ZİHİN YETERSİZLİĞİNE SAHİP BİREYLERİN SANAL ORTAMDA KARŞILAŞABİLECEKLERİ TEHLİKELİ DURUMLARIN VE BU DURUMLARDAN KORUNMA BECERİLERİNİN EBEVEYNLERİN GÖZÜNDEN İNCELENMESİ

Ulkar ASGARZADE

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Zihin Engelliler Eğitimi Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ekim 2022

Danışman: Prof. Dr. Sezgin VURAN

Bu çalışma, zihin yetersizliği olan bireylerin (ZYOB) sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin ebeveynlerinin bakış açısından öğrenmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden betimsel model kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını zihin yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı soru formudur. Veri toplama aracı Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson (2020), tarafından hazırlanan anketin Türkçeye çevrilerek uzman görüşleri altında yeniden düzenlenmesiyle hazırlanmıştır. Araştırma verileri 2022 yılının Ocak-Nisan aylarında internet ortamında sosyal medya platformları aracılığıyla toplanmıştır. ZYOB'ların interneti, daha çok dizi/film izlemek, müzik dinlemek, oyun oynamak, sosyal medya kullanmak amaçlarıyla kullandıkları belirlenmiştir. Ebeveynler internetin ZYOB'lar için eğlenceli olduğunu, fakat çocuklarının interneti bazı durumlarda fazla kullandığını düşünüyorlar. ZYOB'ların %6'sı (7) internet ortamında tacize uğrarken, %7.8'i (9) internet ortamında tehdit edilmiş, %8.4'ü (10) daha önce dolandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada ebeveynler siber zorbalık durumlarında zihin yetersizliği olan çocuklarının kendilerini koruma becerilerine sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Siber zorbalık, Güvenli İnternet kullanımı, Dijital okuryazarlık, Zihin yetersizliği.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE DANGEROUS SITUATIONS THAT INDIVIDUALS WITH MENTAL DISABILITIES MAY FACE IN THE VIRTUAL ENVIRONMENT IN TURKEY AND THEIR PROTECTION SKILLS FROM THESE SITUATIONS THROUGH THE EYES OF PARENTS

Ulkar ASGARZADE

Department of Special Education

Program in Education of the Mentally Disabled

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, October, 2022

Supervisor: Prof. Dr. Sezgin VURAN

This study was conducted in order to learn about the dangerous situations that individuals with mental disabilities (IwMD) may encounter in a virtual environment and their protection skills from these situations from the point of view of their parents. The research was designed using descriptive model from quantitative research methods. The participants of the study are the parents of individuals with mental disabilities. The data collection tool of the research is the question form. The data collection tool was prepared by translating the questionnaire prepared by Ågren, Kjellberg and Hemmingsson (2020) into Turkish and rearranging it under the expert opinions. January-April 2022 research data were collected on the Internet through social media platforms. It has been determined that individuals with mental disabilities use the Internet more for the purposes of watching TV shows/movies, listening to music, playing games, and using social media. Parents think that the internet is fun for IwMD, but their children use the Internet too much in some cases. While 6% (7) of IwMD have been harassed online, 7.8% (9) have been threatened online, and 8.4% (10) have previously tried to be scammed. In the study, parents stated that their children with IwMD do not have the skills to protect themselves in cyberbullying situations.

Keywords: Cyberbullying, Safe internet use, Digital literacy, Mental disability.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ulkar ASGARZADE

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca desteğini ve yardımını her daim hissettiren, her sorumu cevaplayan, hatalarımı sabırla karşılayıp kıymetli bilgilerini benimle paylaşan, Sayın danışmanım Prof. Dr. Sezgin VURAN'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimde ellerinden gelenden çok daha fazlasını yaparak yardımlarını esgimeyen değerli Hocalarım Volkan ŞAHİN'e, Funda ULUGÖL'e, Halil ÖZTÜRK'e, Fatma ÇELİK'e, Neslişah SIKICIOĞLU'na, Esranur ÖZKAN'a, yürekten teşekkür ederim.

Bu zor ve engebeli iki sene boyunca her an bana destek olan sevgili annem Vefa MUSTAFAYEVA'ya ve babam Adil ASGEROV'a içten minnettarlığımı bildirmek isterim.

Teknolojiyle ilgili her sorunumla ilgilinen canım kardeşim Fidan ASGARZADE'ye, çalışma sürecimde bilgisayarımı almayı sabırla bekleyen kardeşim Aziz ASGARLI'ye teşekkür ederim. Son olarak, onlara ayırmam gereken zamanı tez çalışmama ayırdığım için beni anlayışla karşılayan canım arkadaşlarım, Nuran'a, Günay'a, Samire'ye ve Adile'ye destekleri için teşekkür ederim.

Ulkar ASGARZADE

Eskişehir, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Bilişsel Özellikleri.....	2
1.2. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Serbest Zaman Etkinlikleri.....	3
1.3. Güvenlik Becerileri	4
1.4. Güvenli İnternet Kullanımı	5
1.5. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Serbest Zaman Aralığında İnternet Kullanımı.....	6
1.6. Sanal Ortamda Karşılaşılabilecek Tehlikeler.....	8
1.6.1. Sanal ortamda karşılaşılabilecek tehlike türleri	9
1.7. Gereksinim.....	11
1.8. Araştırmanın Amacı	13
1.9. Araştırmanın Önemi.....	14
2. YÖNTEM.....	15
2.1. Araştırma Modeli	15
2.2. Katılımcı Özellikleri.....	15
2.3. Veri Toplama Aracı	17

2.4. Veri Toplama Süreci	18
2.5. Verilerin Analizi	19
3. BULGULAR	20
3.1. Ebeveynlerine Göre Bireylerin İnternete Erişim Şartları	20
3.2. Ebeveynlerin Gözünden Bireylerin Sanal Ortamda Karşılaştıkları Tehlikeli Durumlar Nelerdir?	23
3.2.1. Ebeveynlerin çocuklarının izlediği televizyon ve film içeriklerinin, bilgisayar ve mobil oyunların, çocuklarının üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?	23
3.2.2. Ebeveynlerin internetin çocukları üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?	25
3.2.3. Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?	25
3.3. Ebeveynlerin Çocuklarının Karşılaştığı Sanal Tehlikelerden Korunma Becerileriyle İlgili Düşünceleri Nelerdir?	27
3.3.1. Ebeveynler çocuklarının internete erişiminin güvenli bulmakta mıdır?	27
3.3.2. Bireyler siber zorbalığa (tehdit, taciz, dolandırılma) uğradı mı?	28
3.3.3. Ebeveynlerin çocuklarının siber zorbalığa karşı kendini koruma becerilerine sahip olmalarıyla ilgili düşünceleri nelerdir?	28
4. TARTIŞMA, SONUÇ, SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	30
4.1. Tartışma	30
4.2. Sonuç	35
4.3. Sınırlılıklar	35
4.4. Öneriler	35
4.4.1. Uygulamaya ilişkin öneriler	35
4.4.2. Araştırma önerileri	36

KAYNAKÇA..... 38

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Katılımcıların demografik bilgileri	16
Tablo 2.2. Katılımcıların çocuklarının demografik bilgileri	17
Tablo 3.1. Katılımcıların internete erişimi ve kullandıkları teknolojik aletler	20
Tablo 3.2. Katılımcıların kullandığı sosyal medya uygulamaları	21
Tablo 3.3. ‘Çocuğunuz sosyal medya kullanıyor mu’ sorusuna verilen yanıtlar	21
Tablo 3.4. Katılımcıların çocuklarının kullandığı sosyal medya uygulamaları	21
Tablo 3.5. Bireylerin internete erişimi	22
Tablo 3.6. ZYOB’ların interneti kullanma amaçları	23
Tablo 3.7. TV ve filmlerin bireyler üzerinde etkisi	24
Tablo 3.8. Bilgisayar / mobil / video oyunlarının bireyler üzerinde etkisi	24
Tablo 3.9. Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri	26
Tablo 3.10. Ebeveynlerin çocuklarının internet üzerinden arkadaşlıklar kurmasıyla ilgili düşünceleri	26
Tablo 3.11. Ebeveynlere göre ZYOB’lerin sosyal medyada paylaştığı bilgi türleri .	26
Tablo 3.12. ZYOB’lerin internet ortamında başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgiler	27
Tablo 3.13. Ebeveynlerin çocuklarının internete güvenli erişimiyle ilgili düşünceleri	27
Tablo 3.14. Bireylerin siber zorbalığa uğraması	28
Tablo 3.15. Ebeveynlerin çocuklarını sanal tehlikelerden korumak amacıyla dijital önlemler alması	28

KISALTMALAR DİZİNİ

AAIDD: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities

(Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Engelliler Derneği)

BBC: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Şirketi)

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

ÖGB: Özel Gereksinimli Birey

ZY: Zihin Yetersizliği

ZYOB: Zihin Yetersizliği Olan Birey

IwMD: Individual with Mental Disabilities

1. GİRİŞ

21. Yüzyılda teknolojik aletlerin ve internetin çeşitli amaçlarla kullanımı günbegün artmaktadır. İnternet, insanların, özellikle de genç neslin hayatının hem sosyal hem eğitim hem kişisel alanlarında büyük yer kaplamaktadır. İnternetin çocuklar ve gençler üzerinde birçok olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Ebeveynlere göre internet, bilgiye hızlı erişim sağlaması, iletim aracı olmasıyla, yardımcı programlarla, psikomotor gelişimlerini desteklemekle çocuklar üzerindeki olumlu etkiler göstermektedir (Cömert ve Güven, 2018, s. 8). Bilinçsiz ve kontrolsüz internet kullanımıysa internette bulunan tehlikelerle karşılaşma olasılığının artmasına neden olmaktadır (Coşkun, Saray-Kılıç ve Sarıkoç, 2021, s. 793). İnternet ortamı, nefret, aşağılama, hakaret etme, küfür, tehdit, sözlü ve cinsel içerikli taciz gibi birçok tehlikeleri barındırmaktadır (Çağlar ve Savaşer, 2010, s. 1007; Sipahi vd., 2019, s. 381; Karaduman, 2019, s. 693). Ergenlik döneminin bazı gelişimsel özellikleri ve çevrimiçi olmanın sağladığı kolaylıklar, ergenler için çevrimiçi arkadaşlıkları kurmayı giderek daha cazip kılmaktadır. Ergenlerin siber zorbalığa uğrama oranlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan çocukların %63.35'inin siber zorbalığa uğradığı belirlenmiştir (Taştekin ve Bayhan 2018, s. 29). İnternet kullanan öğrenciler internet ortamında bulunan kötü içeriklerden rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir (Aksoy 2019, s. 133). Bu siber zorbalık olaylarının yaşanma nedenlerin biri kullanıcıların internette kendilerini başka biri olarak tanıtarak, kendilerine ait olmayan fotoğraflar kullanarak, yaşlarını, cinsiyetlerini, etnik kökenlerini yanlış belirterek riskli internet davranışlarında bulunmalarıdır (Livingstone ve Bober, 2004, s. 5). Diğer nedense kullanıcıların dijital okuryazarlık becerilerinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır (Şam, 2017, s. 79).

Türkiye'de özel gereksinimli bireyler (ÖGB) en az normal gelişim gösteren bireyler kadar internet kullanmaktadır (Özvatan 2021, s. 62). ÖGB'lerin büyük bölümünü oluşturan zihin yetersizliği olan çocukların da çeşitli amaçlarla internet kullandığı belirlenmiştir (Arslan ve Bulut-Özek, 2020, s. 67). Ne yazık ki internet, zihin yetersizliği olan bireyler (ZYOB) için normal gelişim gösteren bireylere kıyasla daha tehlikelidir (Caton ve Chapman, 2016, s. 29). Ebeveynler, internetin birçok fırsatlarla beraber tehlikeleri de barındırdığını, fakat zihin yetersizliğine (ZY) sahip çocuklarının bu tehlikeli durumlularından kendilerini koruyabileceklerini düşünmemektedirler (Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson, 2020, s. 11). Çocukları siber zorbalıktan koruma görevi birincil olarak ebeveynlerin üzerine düşmektedir (Güler, Bayzan ve Güneş, 2016, s. 10). Fakat

ebeveynlerin çocuklarının interneti güvenli kullanmalarını öğrenmeye yönelik çalışma, ebeveynlerin güvenli internet kullanımı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını da ortaya koymaktadır (Demirel, Yörük ve Özkan, 2012, s. 66).

1.1. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Bilişsel Özellikleri

Zihin yetersizliği; bireyin doğum öncesi, sırası veya sonrasında yaşadığı sorunlardan kaynaklı olarak, ortalamanın altındaki zekâ işlevi ile birlikte, kendine yeterliliğinde, özbakım ve akademik becerilerinde, iletişimde, sosyal ve davranışsal becerilerde yetersiz olma durumudur. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (2010, s. 6), 11. Tanılama ve Sınıflama Kitapçığında zihin yetersizliği, ‘zihinsel işlevde bulunmada ve kavramsal, sosyal, pratik beceriler olarak ifade edilen uyumsal davranışların en az ikisinde önemli/anlamli sınırlılıklar ile kendini gösteren ve 18 yaşından önce meydana gelen bir yetersizlik’ olarak tanımlanmıştır. Zihinsel, diğer adıyla bilişsel gelişim alanı, zihin yetersizliği olan çocukların en fazla güçlük yaşadıkları alanların başında gelir (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), 2016, s. 9).

ZYOB’ların bilişsel fonksiyonları normal gelişim gösteren bireylere göre zayıftır.

Zihin gelişimindeki yetersizlik; öğrenme yeteneği, algısal yetenekler, yaratıcılık, genelleme, problem çözme, sözel ve görsel bellek gibi işlevlerinde görülebilmektedir (Eratay, 2019, s. 91). ZYOB’lar akademik kavramları geç ve zorlukla öğrenmektedirler, en çok sorunu da akademik etkinliklerde yaşamaktadırlar (MEGEP, 2016, s. 9). Bu bireyler beceri ve kavramları edinme, düşünme, akıl yürütme ve problem çözmeyi yorumlamada zorlanmaktadır (Gürsel, 2017, s. 10; Heward, 2013, s. 130). Fakat hafif derecede ZY olan çocuklar okuma-yazma, matematik gibi okul ile ilgili temel akademik becerileri kazanabilirler (Duman ve Tekinarslan, 2007, s. 51; Akçin, 2019, s.177). ZYOB’lar uzun ve kısa süreli bellekte bilgileri toplama ve bu bilgileri kullanmada sorunlar yaşamaktadırlar (MEGEP, 2016, s. 8). Türkiye’de 2018 yılında yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde zihin yetersizliği olan birey, hafif düzeyde zihinsel engelli birey, orta düzeyde zihinsel engelli birey, ağır düzeyde zihinsel engelli birey ve çok ağır düzeyde zihinsel engelli birey olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, (MEB), 2018, s. 1). Hafif düzeyde zihin yetersizliğinden dolayı sınırlı düzeyde özel eğitime ve destek eğitime ihtiyaç duyan birey, hafif düzeyde zihin engelli bireydir. Temel akademik beceriler, günlük yaşam ve iş becerilerini kazanmada yoğun düzeyde özel

eğitime ve destek eğitime ihtiyaç duyan birey, orta düzeyde zihin engelli bireydir. Zihinsel işlevlerde bulunma düzeyi ile sosyal, kavramsal, öz bakım ve pratik uyum becerilerini gerçekleştirmede yaşadığı sınırlılık nedeniyle yoğun düzeyde ve yaşam boyu devam eden özel eğitime ve destek eğitime ihtiyaç duyan birey ağır düzeyde zihinsel engelli bireydir. Zihin yetersizliğinin yanında temel akademik becerileri, günlük yaşam becerileri ve öz bakım becerilerini kazanamayan ve yaşamı boyunca gözetime ve bakıma ihtiyaç duyan birey, çok ağır düzeyde zihin engelli bireydir. Yetersizliğin düzeyine bağlı olarak ZYOB'lar, uzun süreli bellekte bilgiyi saklamada güçlük çekmektedirler ve bilgiyi uzun süreli bellekten geri çağırmaları normal gelişim gösteren bireylere göre daha uzun sürmektedir (Heward, 2013, s. 130). Zaman kavramları geç ve g gelişmektedir. Soyut tanımları ve kavramları akranlarından geç ve g anlarlar (MEGEP, 2015 s. 21). ZYOB'lar, dikkatin odaklanma, seçicilik ve süre bileşenlerinde güçlük çekmektedirler (Smith, 2007, s. 236). Onların dikkat süreleri kısa ve dağınıktır. Çok ilginç buldukları çalışmaları dahi kısa bir süre sonra bırakırlar (Sabornie ve DeBettencourt, 2009, s. 11; Smith, vd.,2004, s. 240; MEGEP, 2015, s. 21). Bu bireylerin ayırt etme güçlükleri ve belirli bir uyarana dikkatlerini verme, farklı uyarınlar içerisinden kendilerine gerekli olan bilgiyi alma ve kullanmada sorunlar yaşadıkları gözlemlenmektedir (ıfci-Tekinarslan, 2019, s. 169).

Öğrenilen bir bilgiyi ya da davranışı farklı durumlara aktarmak genelleme olarak ifade edilmektedir (Turnbull vd., 2013, s. 199). ZYOB'ların özellikle akademik becerilerde genelleme sorunları vardır (MEGEP, 2016, s. 9). Onlar öğrendikleri bilgi ya da davranışı farklı durumlara genellemekte güçlük yaşamaktadırlar (Heward, 2013, s. 131; Smith, 2007, s. 236).

1.2. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Serbest Zaman Etkinlikleri

Serbest zaman etkinlikleri, insanların yetenek ve kaynaklarını kullanarak kendi seçimlerine göre gerçekleştirdikleri, ekonomik fayda sağlayan bir sorumluluk altında olmadıkları, bireysel motivasyonla gerçekleştirdikleri ve sonucunda da bireysel olarak tatmin oldukları etkinliklerdir (Stebbins, 2005, s. 10). Serbest zaman etkinliklerinde yapılan çalışmalar çocukların sosyal, duygusal, zihinsel, psikomotor alanlarda gelişimlerini desteklemektedir (MEB, 2012, s. 3). Serbest zamanını kendi ilgi ve hobileri doğrultusunda geçiren bireylerin duygusal açıdan iyi olma durumları artmakta ve akıl hastalığı belirtilerinin azaldığı alanyazında belirtilmiştir (Iwasaki, vd., 2002, s. 333).

Bununla birlikte stresin de serbest zaman etkinliklerine katılan bireylerde önemli derecede azaldığı görülmektedir. (Ribeiro vd., 2015, s. 747).

Gelişimsel yetersizliği olan bireyleri oluşturan ZYOB'lar serbest zamanlarını kitap okuyarak, resim yaparak, arkadaşlarıyla sohbet ederek, sınıf içi oyunlara katılarak, sos, adam asmaca, şehir-isim-hayvan oyunu gibi oyunlar oynayarak geçirmektedirler (Çay ve Eldeniz-Çetin, 2017, s. 750). Jerome, Frantino ve Strumey (2007, s. 189) tarafından yapılan bir çalışmada ZY olan üç yetişkin erkek bireye internet kullanım becerileri kazandırılmıştır. Bu araştırma 13 basamaktan oluşan beceriyi yardımsız yapabildiklerini, ancak bireylerin internet üzerinden aradıklarını bulmak için bilgisayar kullanma fikrini edinip edinmediklerini gözlemleyemediklerini göstermektedir. Sonuç olarak ZY olan yetişkinlerin serbest zaman diliminde internet kullanabildikleri belirtilmiştir.

1.3. Güvenlik Becerileri

Güvenlik becerileri tüm bireyler için yaşamsal önem taşımaktadır. Ev, okul ve toplumsal yaşam ortamlarında çocuğun kendi yaşamı için tehlike oluşturabilecek durumları tanıması, olası durumlardan kendini koruması ve tehlikeli durumlar karşısında uygun davranışı sergileyebilmesi güvenlik becerisi olarak ifade edilmektedir (Gast, Wellons ve Collins, 1994, s. 12). Güvenlik becerileri bireyin evde, okulda, işyerinde veya toplumsal ortamlarda güvenliğini tehdit eden acil ve tehlikeli durumları fark etmesi, bu durumlara karşı kendini koruması ve kişisel güvenliğini sağlaması gibi içinde hem psikomotor hem de bilişsel farklı pek çok davranışı barındıran geniş beceri alanlarından oluşmaktadır (Clees ve Gast 1994, s. 163). Hem normal gelişim gösteren hem de gelişimsel yetersizliği olan bireyler sosyal çevrelerinde ve gündelik yaşamlarında birçok tehlikeli durumlarla karşılaşabilmektedir. Fakat gelişimsel yetersizliği olan bireylerin güvenlik risklerine maruz kalma oranları tipik gelişim gösteren bireylere oranla iki ya da üç kat daha fazladır (Ergenekon ve Çolak, 2019, s. 314).

Güvenlik becerileri alanyazında farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır ve henüz bu sınıflandırılmalarda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ergenekon ve Çolak (2019, s. 301) tarafından yapılan betimsel analiz çalışmasında alanyazında güvenlik becerilerinin tehdidin “oluşma zamanına”, “oluşma sıklığına”, “becerinin kullanıldığı ortama” ve yürütülen araştırmalarda bu bireylere öğretilen “becerilere” göre sınıflandırıldığı belirtilmiştir. Güvenlik becerileri, Mechling (2008, s. 312) tarafından, yaya güvenliği, ev kazalarının önlenmesi, ilk yardım uygulamaları, yabancıların tuzaklarına uygun tepki

verme, yangın güvenliği ve acil numaraların kullanımı olmak üzere altı öğretim alanında sınıflandırılmıştır. Jang, Mehta ve Dixon (2016, s. 934) yaptığı sınıflamada, ev kazalarını önleme becerileri yerine, kaza önleme ve düşmeyi önleme becerilerini dahil etmiştir. Clees ve Gast (1994, s. 182) tehdidin “oluşma zamanını” dikkate alarak güvenlik becerilerini, önleyici ve tepkisel güvenlik becerileri olarak iki grupta sınıflamışlardır. Önleyici güvenlik becerileri, bireyi tehdit eden durumun ortaya çıkmasını önlemek üzere yapılan davranışlar, tepkisel güvenlik becerileri ise bireyi tehdit eden bir durum oluştuğunda bireyin bu durumdan uzaklaşmasını gerektiren davranışlardır.

Yetersizlikleri olan bireylerin tehlikeli durumlara karşı nasıl davranılacağı konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip değil ve birçok ebeveyn ve öğretmen yetersizlikleri olan bireylerin güvenlik becerilerini öğrenemeyeceğini varsaymaktadır

(Agran ve Krupp, 2010, s. 310). Zihin yetersizlikleri olan bireyler bilişsel güçlükleri nedeniyle çevrede yer alan güvenlik tedbirlerine ilişkin uyarılardan haberdar olamayabilmektedirler (Wilson ve Brewer, 1992, s. 116). Olası kazaların yanı sıra, yetersizliği olan bireyler cinsel istismar gibi tehlikeler karşısında da tipik gelişim gösteren bireylere göre daha büyük oranda risk altındadır (Dixon, vd., 2010, s. 991). Güvenlik becerilerine bir de güvenli internet kullanımı açısından bakmakta yarar vardır. ZYOB’larda internet kullandıkları bilinmektedir. İnternet üzerinden de yaygın olarak taciz ve tehdit edilme olayları olduğu bilinmektedir (Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson, 2020, s. 11).

1.4. Güvenli İnternet Kullanımı

İnternet son yıllarda insanlar arasında iletişimi kolaylaştırmakla beraber akademik ve iş hayatında, gündelik hayatta yaygın olarak kullanılmaktadır. İnternetin kolay erişilebilir bir ağ olması, farklı yaş gruplarına ve birçok farklı amaca yönelik kullanılabilmesi interneti daha da çekici hale getirmiştir (Beder ve Ergün, 2015 s. 25). İnternet, bireylerin gelişiminde, sosyal yaşamında, psikolojisinde ve eğitiminde hayatın ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştür (BTK, 2014, s. 5).

İnternet, çocuklar tarafından da yoğun olarak kullanılmaktadır. Çocuklar için internet eğlenceli, bilgiye kolay erişim sağlayan, sürekli gelişen bir araçtır. Fakat internet çocukların yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere erişimi, tehlikeli insanlarla iletişime geçmesi gibi birçok riskleri de barındırmaktadır (Çağlar ve Savaşer, 2010, s. 1007; Sipahi vd., 2019, s. 381).

Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında çocukların sahip oldukları internet kullanım becerilerinin artmasıyla paralel olarak maruz kaldıkları internet riskleri de artmıştır (Aslan, 2016, s. 132). Kaşıkçı ve diğerleri (2014, s. 230) internet kullanan çocukların büyük bölümünün internet kullanım becerilerinin yeterli olmadığını, birçok çevrimiçi risklere maruz kaldığını belirtmiştir. Güvenli internet kullanımının araştırılması amacıyla Beder ve Ergün (2015, s. 36) tarafından yapılan çalışma sonucunda araştırma grubuna dahil olan öğrencilerin büyük kısmının güvenli internet kullanımı hakkında bilinçli olduğu fakat bilinç seviyesinin daha da yükselmesi için çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle sosyal medyada paylaşılan bilgilerin ebeveynler tarafından takip edilmemesi, çocukların internet ortamında risklere karşı savunmasız olabileceğini göstermiştir. Tekin ve Polat (2016, s. 80) çalışmasında, ebeveynlerin “çocuklarının güvenli internet kullanımları konusunda bilinçli olduklarını düşündüklerin”i belirtmişlerdir. Karaoğlan-Yılmaz ve Çavuz-Ezin (2017, s. 41) ortaokul öğrencilerinin ebeveynlerinin güvenli internet kullanım farkındalıklarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda ebeveynlerin bilgi güvenliği konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarını belirlemişlerdir. Aksoy (2019, s. 133) yaptığı çalışmasında, araştırma grubunda bulunan her dört öğrenciden birinin internet ortamında herhangi bir riske maruz kalarak rahatsızlık duyduğunu ve öğrencileri internette en çok rahatsız eden unsurların; hayvana ve insana şiddet, siber zorbalık, siber tuzaklar, istemsiz açılan ve uygunsuz içerikli reklamlar ve cinsel içerikli paylaşımlar olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalar, orta okul öğrencilerinin internetteki bilgi doğruluğunu anlamak için ailelerinden yardım istediğini göstermektedir ve öğrencilere bilinçli ve güvenli internet kullanımına yönelik destek olabilmesi için ailelerin de belli bir bilgi düzeyine ve farkındalığa sahip olması gerekmektedir (Bozkurt, 2020, s. 520). Normal gelişim gösteren bireylerde olduğu gibi, işitme engelli bireylerde (Dilber, 2021, s. 71) ve ZYOB’lerde (Benford ve Standen 2009, s. 15) riskli internet kullanımı eğilimi yüksektir. Alanyazında bulunan araştırmalar incelendiğinde çocukların internet ortamında birçok riskli durumlarla karşılaştıkları ve interneti yeterince güvenli kullanmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır (Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson, 2020, s. 11).

1.5. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerin Serbest Zaman Aralığında İnternet Kullanımı

İnternet kullanımı güncel bilgi elde etme ve paylaşma, zaman ve mekândan bağımsız iletişim sağlama, eğitsel kaynaklardan yararlanma, eğlenmek ve güzel zaman

geçirmeyi sağlama gibi birçok etkinlikleri olanaklı hale getirmektedir (Aydın, 2013, s. 115). Ergüney (2017, s. 1933) yaptığı çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların internet erişimini tablet, bilgisayar ya da ebeveynlerinin cep telefonları üzerinden gerçekleştirdiklerini ve internet üzerinden içerik tercihlerini kendileri yaptıkları bulgularına ulaşmıştır. Bu çocukların tercihleri genellikle oyun oynamak, çizgi film ve video seyretmek yönündedir. Gürbüz (2022, s. 455) ÖGB'lerin ebeveynleriyle yaptığı çalışma sonucunda pandemi döneminde ebeveynlerin çocuklarıyla internet ortamında ders etkinliklerinin yanı sıra video oyunları, film, spor gibi farklı türden etkinlikler gerçekleştirdikleri bulgularına ulaşmıştır.

ZYOB'ların ebeveynlerini en çok rahatsız eden, çocuklarının sosyal dışlanmaya maruz kalmasıdır (Löfgren-Mårtenson, Emma ve Molin, 2015, s. 533). Bundan yola çıkarak internetin ZYOB'lar için bir sosyalleşme yolu olduğunu düşünmektedirler.

Yapılan bir araştırma ZYOB'ların internete erişim sağladığını, bireylerin %60'ının günlük 4 saat ve üzeri internet kullandığını göstermiştir (Arslan ve Bulut-Özek, 2020, s.

67). Armutcu (2021, s. 4) çalışmasında hafif düzeyde ZYOB'larınakıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi cihazları temel düzeyde kullanma becerilerini kazanabildikleri ve hatta canlı ders uygulamalarını (eba canlı ders, zoom v.b.) bağımsız ya da minimum yardım ile kullanabildiklerini belirtmiştir. Buna benzer Iglesias, GómezSánchez ve Alcedo Rodríguez (2019, s. 35) tarafından yapılan çalışmada Asperger ve ZY olan bireylerin interneti sınırlı olarak kullandıklarını, internet üzerinden en az sosyal medya uygulamalarını kullandıkları belirtilmiştir. Benzer konulu diğer araştırmada Sharma ve diğerleri (2020, s. 54) hafif düzeyde ZYOB'ların internete, pornografik içeriklere ve internet üzerinden oyunlara eriştiklerini ve bunları yapıcı bir şekilde kullandıklarını tespit etmişlerdir. Chan ve diğerleri (2014, s. 47) tarafından yapılan bir başka çalışmanın sonucuna göre araştırmacının katılımcıları olan ZYOB'lar serbest zaman aralığında iPad üzerinden oyun oynayabilmektedirler.

ZYOB'lar internetin yaşamın doğal bir parçası olduğu, döneme ait olması onları internet ortamında riskli durumlarla da karşı karşıya bırakmaktadır. Bu riskli durumlara neden olan sorunlardan biri okuma becerisinin çok kısıtlı olmasıdır (Borgström, Daneback ve Molin, 2019, s. 138). Diğer bir engel ise ZYOB'lara cinselliğe yönelik tutumlardır. Genel olarak cinselliğe ve cinsel zevke yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi, ZYOB'lar söz konusu olduğunda çok az ilgi görmüştür (Jahoda ve Pownall 2014, s. 439). Sözü edilen sorunlarla başa çıkmak için ebeveynlerin bilgilendirilerek

çocuklarına destek olmasının sorunu azaltabileceği düşünülmektedir (Sorbring, Molin ve Löfgren-Mårtenson, 2017). İnternet ZYOB'lar için tüm risklere rağmen onların hayatını birçok yönden kolaylaştıracak olanakları içermektedir (Seale, 2014, s. 13).

1.6. Sanal Ortamda Karşılaşılabilecek Tehlikeler

Genç kuşağın internet çağında büyümesi yaşamlarının her anında internetle iç-içe olmalarına neden olmaktadır. İnternet kullanımının giderek artması, sınırsız, denetimsiz ve yasaksız her türlü bilgiye ve kişilere erişimin kolaylığı, çok olumlu gelişmelerin yanında bazı önemli ancak olumsuz sonuçların doğmasına da neden olabilmektedir. Teknoloji, gelişmişliğin bir ölçütü olarak insan hayatını kolaylaştırıp toplumsal gelişime olumlu katkı sağlarken diğer yandan da internetin bilinçsiz kullanımından kaynaklanan bazı sorun ve tehlikeleri de beraberinde getirmektedir (Bolişik ve Muslu, 2009, s. 445).

Sanal ortamın yoğun kullanılması bu ortamdaki tehlikeli durumlarla karşılaşma riskinin artmasıyla paralellik göstermektedir. Sanal ortamda karşılaşılan her riskli durumun üstesinden gelmek her zaman olası değildir. Bu yeterliliğe sahip olabilmek için internet okuryazarlığı ile ilgili becerilerin de belirli bir düzeyde olması gerekmektedir (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011, s. 650). Çocuk ve gençlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşamalarının diğer nedenleri ebeveyn-çocuk arasında açık bir iletişim olmaması, ebeveynlerin sosyokültürel ve ekonomik düzeyleri, ebeveynlerin dijital dünyanın hızına ayak uyduramamaları gibi nedenlerdir (Uludaşdemir ve Küçük, 2021, s. 66). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi (2010) sonuçlarına göre 9-16 yaş arasındaki çocukların çok azı internet okuryazarlığı becerisine sahiptir (<http-1>). Karahisar (2014, s. 94) yürüttüğü çalışma sonucunda sekizinci sınıf öğrencilerinin sanal ortamda kendilerini bekleyen tehlikelere karşı bilinçsiz ve korumasız olduklarını belirtmiştir. Çocukların interneti bilinçli, güvenli ve etkin bir şekilde kullanabilmeleri için ailelerin bir takım görev ve sorumlulukları bulunmaktadır ve bu sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir (Güler, Bayzan ve Güneş, 2016, s. 10).

Normal gelişim gösteren bireyler gibi ZYOB'lar da internete erişim sağlayabilmektedir (Arslan ve Bulut-Özek, 2020, s. 67). Seale ve Chadwick (2017) aşağıda belirtilen dijital becerilerin ZYOB'da yeterince gelişmemesi nedeniyle interneti kullanmalarına engel olduğunu belirtmiştir.

- Bilgi ve veri okuryazarlığı;
- İnterneti kullanarak başkalarıyla iletişim kurmak ve işbirliği yapmak;

- Dijital içerik oluşturmak;
- İnternet güvenliği;
- Problem çözüme.

Bu bağlamda yapılan araştırmaya göre ebeveynler ZY olan çocuklarının yetersizlikleri nedeniyle dijital yetkinliklerde zorluklarla karşılaştıklarını, bununla beraber internetin risklerle birlikte birçok fırsatları barındırdığını ifade etmektedirler (Chiner, Gomez-Puerta ve Cardona-Molto, 2017, s. 153). Alanyazında ZY olan ergenlerin, normal gelişim gösteren ergenlere kıyasla çevrimiçi risklere karşı daha savunmasız oldukları ve interneti kullanırken daha fazla risk altında olan bir grup olarak algılandıkları belirtilmiştir (Chiner, Gomez-Puerta ve Cardona-Molto, 2017, s. 153; Molin, Sorbring ve Lofgren-Mårtenson, 2015, s. 32). Yapılan araştırmalar incelendiğinde hem normal gelişim gösteren hem de ZYOB'ların sanal ortamda birçok tehlikeli durumlarla karşılaşma olasılığının olduğu gözlemlenmektedir. Ebeveynlerin interneti ne zaman ve nasıl kullanmak gerektiğini ne tür bilgileri paylaşmamak gerektiğini ne gibi durumlarda çocuklarının onlardan yardım alabileceğini, onlar için sanal ortamda nelerin tehlikeli olabileceğini ve bu tehlikeli durumların nelerle sonuçlanabileceğini çocuklarına açıkça anlatarak sanal tehlikelere karşı çeşitli önlemler alabilecekleri düşünülmektedir.

1.6.1. Sanal ortamda karşılaşılabilecek tehlike türleri

Sanal ortamın, dijital okuryazarlığın yetersiz olması nedeniyle yanlış kullanılması gizlilik ve mahremiyet sorularına yol açmaktadır (Bilgiç ve Seferoğlu, 2020, s. 56). Bu ortamda paylaşılan bilgilerin bazı kötü niyetli kişiler tarafından ele geçirilerek şantaj veya tehditle sanal ortam kullanıcılarına karşı kullanılması başlıca tehlikelerdendir (<http://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/internet-dolandiricilarina-gecit-vermeyin>).

Gençlerin bu gibi tehditlerle başa çıkamayarak kendilerini çaresiz hissettikleri ve intihara başvurdukları görülmektedir (British Broadcasting Corporation, (BBC), 2017). Gençler için sosyal ağ ortamlarının en büyük tehlikelerinden birisi bırakılan dijital ayak izi ve bunun geleceğe yönelik olası sonuçlarıdır. Sanal ortamda gerçekleştirilen bütün işlemlerin kayıtlarının oluşturulup depolanması işlemi alanyazında “dijital ayak izi” olarak tanımlanmaktadır (O’Keeffe ve Clarke-Pearson, 2011, s. 802).

Sanal ortamda gençlerin ve çocukların karşılaştığı diğer bir tehlike siber zorbalıktır. Belsey (2005) tarafından siber zorbalık, teknolojik aletler aracılığıyla bir kişi veya grup tarafından başkalarına zarar vermek için yapılan kasıtlı, tekrarlayan ve saldırgan

davranışları içeren zorbalık türü olarak tanımlanmıştır. Siber zorbalık yapan kişinin amacı mesaj atarak karşısındaki kişiyi küçük düşürme, kıskandırma, korkutma, tehdit, taciz etme, moralini bozma, alay etme ya da aşağılama olarak sıralanabilir. Sonuçlarının farkında olarak ya da olmayarak yapılan siber zorbalık birçok sağlık problemlerine ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır (Özdemir, 2019, s. 80). Bu tehlikeli durumlar çocukların ve gençlerin yasadışı içeriğe maruz kalması, sanal ortamlarda kendilerinin ya da ailelerine ait kişisel bilgilerin e-posta, sohbet programları aracılığıyla üçüncü şahısların eline geçmesi, internet üzerinden ebeveynlerinin kredi kartı ile onlardan habersiz alışveriş yapması, kendilerinden yaşça büyük ve kötü niyetli kişilerle iletişim kurması, pornografik içeriklerin yanında şiddet içerikli ve madde bağımlılığına özendirici görsel ve videolarla karşılaşması, taciz ve tehtide uğraması gibi kötü olaylardır (Canbek ve Sağiroğlu, 2007, s. 35).

Bilişim güvenlik hizmetleri ve yazılımları üzerinde çalışan Kaspersky (2016) şirketi tarafından yapılan açıklamada “İnternet veya mobil telefonlar gibi diğer teknolojilerle doğrudan veya doğrudan olmayan yollarla, sözlü, yazılı veya fiziksel öğelerle korkutmak, tehdit etmek, taciz etmek, utandırmak gibi amaçlar güderek güç ve etki gibi uygun olmayan davranışların sergilenmesi” olarak tanımlanan siber zorbalığın

10 farklı biçiminin olduğu ileri sürülmektedir, bunlar aşağıda belirtilmiştir (http-2):

1. Dışlama, (Exclusion) bireyin kasten herhangi sanal ortamda bulunan gruptan dışlanması olarak ifade edilebilir.
2. Taciz, (Harassment) sanal zorbalığın en tehlikeli formlarından biridir. Taciz, kötü sözlerle ve cinsel içerikli mesajlarla kişinin rahatsız edilmesidir.
3. Utandırmak/Küçük Düşürmek, (Outing) bir bireyle ilgili özel bir bilginin ilgili kişinin izni olmadan, bir ortamda onun küçük düşmesine veya utanmasına sebebiyet verecek şekilde diğer kişilerle paylaşılmasıdır.
4. Sinsice İzlemek, (Cyberstalking) genellikle yetişkinlerin cinsel içerikli ve taciz amaçlı olarak gençleri izleyerek internet üzerinden iletişim kurması eylemi olarak tanımlanabilir. Bu eylem türü çok ciddi sonuçları olabilecek en tehlikeli sanal zorbalık formlarından birisidir.
5. Bir Birey Adına Mesaj Göndermek, (Frapping) birisinin sosyal ağ hesabına giriş yaparak bir kişinin kimliğine bürünmesi ve onun adına başkalarına mesaj atması eylemidir. Bu eylem akranlar arasında yaygın olarak yapılan, eğlenceli görülen sanal zorbalık formlarından birisidir.

6. Sahte Hesaplar Oluşturma (Fake Profiles). Bu sanal zorbalık t¼r¼ sahte kişilere tehdit içerikli mesajların g¼nderilmesidir. Bu kişiler sahte hesaplar kullanarak gerçek kimliklerini gizleyip siber zorbalık yapmaktadırlar.
7. Bir Birey Hakkında K¼t¼ Mesajlar G¼ndermek (Dissing). Bu eylem, bir bireyin saygınlığını yitirmesine sebep olacak şekilde k¼t¼ içerikli mesajlarının, ¼zel fotoğraflarının, videolarının dağıtımını içerir.
8. Kandırmak/Hilek¼rlık (Trickery), bir kişinin ¼zel bilgilerinin ele geçirecek kadar g¼ven kazanıp, daha sonra elde edilen bilgilerin kamusal olarak herkesle paylaşılmasıdır.
9. Avlamak, (Trolling) sosyal ağ sitelerinde karşı tarafı kışkırtıcı mesajlar g¼ndererek onun da aynı şekilde tepki vermesini sağlamak üzere planlanan saldırı eylemidir. Bu kişiler daha çok kendilerini tatmin etmek amacıyla bu eylemi gerçekleştirmektedirler.
10. Oltalamak, (Catfishing) bir kişinin ¼zel hesabının ve bilgilerinin alınarak bu hesap ve bilgilerinin aldatıcı sosyal ağ hesabı olarak kullanılması eylemidir.

Siber zorbalığa uğrayan bireylerin g¼ndelik hayat rutinlerini başarılı bir şekilde tamamlayamadıkları, fiziksel g¼r¼n¼řlerinden memnun olmadıkları, iletişim becerilerinde d¼ř¼kl¼k yaşadıkları ve akademik başarılarında gerileme yaşadıkları belirtilmiştir (Polat, 2022, s. 71). Mobil uygulamalarda şiddet derecelerinin yanında siber zorbalık etkisini g¼steren bir işaret veya bilgi veren bir b¼l¼m eklenmesi de siber zorbalık eylemlerinin azalmasına yardım edebilir (Anlar, 2022, s. 58). Bundan başka siber zorbalık eylemlerinin azaltılması için siber zorbalık kavramının toplumun her kesimine hızlı bir şekilde aktarılması, siber zorbalığa maruz kalan mağdurlar için psikolojik ve yasal destek birimlerinin kurulması ve bilinirliğinin artırılması gibi çalışmalar yapılabileceği ¼nerilmektedir (Polat, 2022, s. 72).

1.7. Gereksinim

G¼n¼m¼zde internet kullanımının çok yaygın olması beraberinde internetin g¼venli kullanımıyla ilgili soruları da akla getirmektedir. İnternet yoluyla kurulan iletişimin gençler için oldukça ¼nemli olduğu, fakat bilgisayar oyunları ve internetin normal arkadaşlıkların yerini alarak sosyal izolasyona neden olabileceği vurgulanmaktadır

(Kelleci, 2008, s. 253). Kaşıkçı ve diğerleri (2014, s. 230) tarafından yapılan araştırmada Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'ne dahil olan Türkiye ve 23

Avrupa ülkesinin bulguları incelenerek, çocukların ve ebeveynlerinin internet kullanımları, çocukların internetteki faaliyetleri, karşılaştıkları riskler ve ebeveynlerin çocuklarının internet yaşantıları ile ilgili farkındalıkları raporlanmıştır (http-1). Bu araştırmanın Türkiye ile ilgili verileri 1018 çocuk ve onların ebeveynlerinden biriyle yapılan görüşmelerden edinilmiştir ve araştırmanın sonuçları çocukların internet kullanımı konusunda kendilerine güvendiklerini ancak internet becerileri konusunda yeterli olmadıklarını ortaya koymuştur (Kaşıkçı vd., 2014, s. 230). İnternet kullanan her dört öğrenciden biri sanal ortamda bulunan rahatsız edici içeriklerden rahatsızlık duymaktadır (Aksoy, 2019, s. 133). Bu sonuçlara göre çocuklar internette karşılabilecekleri riskli durumların üstesinden gelme konusunda yeterli beceriye sahip değildir.

Türkiye'de normal gelişim gösteren bireyler gibi, özel gereksinimli bireylerin de interneti kullanma oranları araştırılmıştır. Özvatan (2021, s. 62) tarafından 9-18 yaş grubu 159 öğrenci ve ebeveynleriyle yapılan çalışmanın sonuçlarına göre özel eğitim merkezine devam eden öğrencilerin internet bağımlılıklarının kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. ÖGB'lerin büyük çoğunluğunu oluşturan ZYOB'lar da internete erişim sağlayabilmekte ve interneti dizi/film izlemek, müzik dinlemek ve oyun oynamak amacıyla kullanmaktadırlar (Arslan ve Bulut-Özek, 2020, s. 67). Bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin interneti normal gelişim gösteren bireyler gibi aktif kullandıkları anlaşılmaktadır. İsveç'te 2020 yılında ZYOB'ların interneti güvenli kullanması araştırılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre internet ortamı ZYOB'lar için birçok riskli durumu barındırmakta ve ebeveynleri ZYOB'ların bu riskli durumlardan kendilerini koruyamayacaklarını düşünmektedirler (Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson, 2020, s. 11). Seale ve Chadwick (2017) dijital okuryazarlığın ZYOB'larda yeterince gelişmemesi nedeniyle interneti güvenli kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Buna benzer olarak Caton ve Chapman (2016, s. 29) ZYOB'ların internette tehlikeli durumların farkına varamamaları, siber dili anlamakta zorluk çekmeleri, okuryazarlık düzeylerinin az olması ve sınırlı erişim olanakları nedenleriyle interneti sınırlı kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Bu araştırmaların yanı sıra Kıyak, Tuna ve Tekin-İftar (2019, s. 162) tarafından zihin yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi konusunda yapılan

betimsel analiz çalışmasında ZYOB’de teknolojiden yararlanılmasına karşın, sanal ortamda güvenliği sağlamaya yönelik olarak interneti güvenli kullanma ya da internette yaşanabilecek tehlikelerden korunma becerisinin çalışılmadığı belirtilmiştir. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar ZYOB’ların bilişsel becerilerinin yetersizliği, onların interneti güvenli kullanmalarına ve internetin birçok faydalı yönlerinden yeterince yararlanmalarına neden olmaktadır. Alanyazında Türkiye’de zihin yetersizliği olan bireylerin interneti güvenli kullanmasıyla ilgili yeterli bilgiye ulaşamamıştır. Son dönemlerde internetin herkes için eğitim, sosyalleşme, eğlence, iletişim aracı olduğu düşünüldüğünde ZYOB’in internet kullanımı, sanal tehlike ve tehditler ve bunlardan korunma konusunda araştırmaların yapılmasına gereksinim vardır.

1.8. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, zihin yetersizliğine sahip bireylerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin bu bireylerin ebeveynlerinin bakış açısından incelenmesidir. Bu amacı izleyerek aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Bireyler ebeveynlerine göre internete hangi şartlarda erişmektedirler?
2. Ebeveynlerin gözünden bireylerin sanal ortamda karşılaştıkları tehlikeli durumlar nelerdir?
 - a. Ebeveynlerin çocuklarının izlediği televizyon ve film içeriklerinin, bilgisayar ve mobil oyunların, çocuklarının üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?
 - b. Ebeveynlerin internetin çocukları üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?
 - c. Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?
3. Ebeveynlerin çocuklarının karşılaştığı sanal tehlikelerden korunma becerileriyle ilgili düşünceleri nelerdir?
 - a. Ebeveynler çocuklarının internete erişiminini güvenli bulmakta mıdır?
 - b. Bireyler siber zorbalığa (tehdit,taciz, dolandırılma) uğradı mı?
 - c. Ebeveynlerin çocuklarının siber zorbalığa karşı kendini koruma becerilerine sahip olmalarıyla ilgili düşünceleri nelerdir?

1.9. Araştırmanın Önemi

İnternet sohbet etmek, müzik dinlemek, oyun oynamak, araştırma yapmak gibi amaçlarla yaygın olarak kullanılan teknolojik bir araçtır. İnternet kullanımı ve bilgisayar oyunları, çocuk ve gençlerin günlük yaşamlarını, akademik başarılarını ve ruh sağlıklarını önemli ölçüde etkileyen ve bu yönü ile de araştırmacıların ilgisini çeken güncel konulardan biridir. İnternet kullanımının çocuklar ve gençler üzerinde iyi ve kötü yönde etkileri olduğu bilinmektedir (Cömert ve Güven, 2018, s. 8). İnternet kullanımı çocuk ve gençlerin eleştirel düşünme, problem çözme yeteneklerini geliştirip, araştırma yapma, bilgiye ulaşma olanakları sağlamaktadır. Diğer taraftan bakıldığında, internetin çocuklar ve gençler tarafından amaçsız ve bilinçsizce kullanılması onların yaşamı üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Tarı-Cömert ve Kayıran, 2010, s. 168).

Bilindiği üzere günümüzün yaşam şartlarında hem normal gelişim gösteren hem de ÖGB'ler interneti etkin kullanılmaktadırlar. ÖGB'ler sosyal çevrelerinin kısıtlı olmasından dolayı boş zamanlarını internet ortamında geçirmeyi tercih etmektedirler (Özvatan, 2021, s. 62). ÖGB'lerin büyük kısmını oluşturan ZYOB'ların da tehlikeli durumların farkına varamamaları, okuryazarlık ve iletişim becerilerinin daha düşük düzeyde olmasının neden olduğu zorluklardan dolayı interneti güvenli biçimde kullanamadıkları düşünülmektedir (Caton ve Chapman, 2016, s. 29). İnternet ortamının ebeveynler tarafından ne derecede kontrol edildiği, bu ortamda olabilecek tehlikeli durumlara karşı bireylerin kendilerini koruma becerilerine ne derecede sahip oldukları hakkında ulaşılabilir kaynaklar incelenmiş ve kısıtlı bilgiye erişilmiştir (Kıyak, Tuna ve Tekin-İftar, 2019, s. 163). Bu araştırma ebeveynlerin çocuklarının siber güvenlikleriyle ilgili bilgi farkındalığını, ulaşılacak bilgiler ışığında bu konuda eğitim ihtiyacının olup olmasını ortaya koyması ve alanyazına katkı sağlayacak olması nedeniyle önemlidir. Ayrıca bu araştırmanın sonuçları uygulamada neler yapılabileceğine kimlere hangi konularda (örneğin ebeveynlerin siber güvenlik bilgilerinin artırılması, ZYOB'lara siber güvenlik becerilerinin kazandırılması gibi) eğitimler sağlanması gerekliliğine ışık tutması bakımından önemlidir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, katılımcıların özellikleri, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analiz edilmesi başlıkları altında bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada Türkiye’de zihin yetersizliğine sahip bireylerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin ebeveynlerin gözünden ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel araştırma modellerinden betimsel model kullanılmıştır. Nicel araştırmada olaylar arasındaki ilişkileri tanımlamak için sayısal veriler kullanılır (Kafadar, 2014, s. 9). Nicel araştırma, durumu bağlantıları içinde bütünsel bakış açısı kullanarak inceler (Akarsu ve Akarsu, 2019, s. 28). Betimsel model ise bir konuda varolan durumu ortaya koymayı hedefler (Gay, Airasian ve Mills, 2006). Bu çalışmada bir soru formu (anket) kullanılarak ebeveynlerin zihin yetersizliğine sahip çocuklarının sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumlar ve bu durumlardan korunma becerilerine ilişkin varolan görüşleri sayısal verilerle ortaya konulacaktır.

2.2. Katılımcı Özellikleri

Bu araştırmanın evrenini zihin yetersizliği olan ve internet kullanan bireylerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Fakat bu evreni tamamen belirlemek şu anki Türkiye istatistik verileriyle olası değildir. Bu nedenle bu çalışmada kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır ve örneklem evreni temsil etmeyebilir. Araştırmanın katılımcılarına ulaşmak için birçok farklı yöntem kullanılmıştır;

1. Soru formu Türkiye’nin büyük şehirlerinde bulunan iş uygulama okullarının sosyal medya adreslerine gönderilmiştir. Soru formu okulların rehberlik servisleri tarafından akıllı telefon ve internet kullanan ZY sahip bireylerin ebeveynlerine ulaştırılmıştır.
2. Soru formu Facebook, Twitter, Telegram, WhatsApp gibi sosyal medya platformlarında ZY sahip bireylerin ebeveynlerinin bulunduğu gruplarla bir çok kez paylaşılmıştır.

3. Soru formunun linki araştırmanın danışmanı ve meslektaşları olan özel eğitim öğretmenleri tarafından onların çevresinde bulunan bu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerle paylaşılmıştır.
4. Araştırmacı sosyal medya platformlarından özel eğitim öğretmenlerine ulaşarak araştırma hakkında bilgi vermiş ve anket sorularını ilgili ebeveynlerine ulaştırmalarını rica etmiştir.

Aşağıda soru formunu yanıtlayacak olan katılımcılardan beklenen önkoşul özellikleri belirtilmiştir:

- a. Zihin yetersizliğine sahip olan bir bireyin ebeveyni olmaları
- b. Bu ebeveynlerin ve çocuklarının internet kullanıyor olmaları
- c. Bireylerin interneti işlevsel olarak kullanabilme becerisine sahip olmaları gerekmektedir.

İnterneti işlevsel kullanma becerileri şöyle tanımlanmıştır: Bireylerin internet üzerinden istediği bilgiye ulaşma, sosyal medya aracılığıyla yeni arkadaşlıklar kurma, internet üzerinden eğlenceli (dizi, oyun, film, müzik) içeriklere ulaşma becerilerine sahip olmaları anlaşılmaktadır. Aşağıda bulunan Tablo 2.1’de katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların %61.9’u anne, %38.1’i babadır. Katılımcıların yaşı 28 ve 64 yaş arasında değişmektedir. Katılımcıların %11.9’nun 1, %39.8’nin 2, %40.7’nin 3, %7.6’nın 4 ve daha fazla çocuğu bulunmaktadır. Katılımcıların %29.7.’nin eğitim düzeyi lise, %23.5’nin ortaokul, %9.2’nin ilkokul, %27.7’nin yüksekokul, %3.5’nin lisansüstü, %5’nin okur-yazar, %0.8’i kısmi ise herhangi öğretim kurumundan mezun değildir. Araştırmanın amaçlarına uygun 118 katılımcısı vardır.

Tablo 2.1. Katılımcıların demografik bilgileri

Yaş	Min	Max
	28	64
Cinsiyet	f	%
Kadın	73	61.9
Erkek	45	38.1
Katılımcıların çocuk sayıları	F	%
3	48	40.7
2	47	39.8
1	14	11.9
4/dörtten fazla	9	7.6

Tablo 2.1. (devam) Katılımcıların demografik bilgileri

Öğrenim durumu	f	%
Lise ve dengi okul mezunu	35	29.7
Yüksekokul / üniversite mezunu	33	28
Ortaokul mezunu	28	23.7
İlkokul mezunu	11	9.3
Okur-yazar	6	5.1
Lisansüstü mezunu	4	3.4
Herhangi bir öğretim kurumundan mezun değil	1	0.8
Ebeveynlerin çocuğu	f	%
Zihin yetersizliğine sahip	118	100

Aşağıda bulunan Tablo 2.2’de katılımcıların çocuklarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2.2. Katılımcıların çocuklarının demografik bilgileri

Çocukların cinsiyeti	f	%
Erkek	63	52,9
Kız	56	47,1
Yaş Aralığı	3-30	

Katılımcıların çocuklarının %47.1’i kız, %52.9’u erkektir. Katılımcıların çocuklarının yaşı 3 ve 30 yaş arasında değişmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini toplamak amacıyla zihin yetersizliğine sahip bireylerin sanal ortamda karşılaşabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin bu bireylerin ebeveynleri tarafından yanıtlanmak üzere soru formu hazırlanmıştır, soru formunda yapılandırılmış ve yapılandırılmamış sorular bulunmaktadır. Soru formunda bulunan soruların bir kısmı İsveç’te (Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson, 2020) halka açık şekilde yayınlanan bir anket çalışmasının sorularından alınmıştır. Türkçeye çevrilen anket soruları bir ölçme aracı olmadığından bazı soruların ve ifadelerin düzenlenerek tekrar oluşturulmasında bir sakınca görülmemiştir. Soru formunda bulunan soruların ve cevaplarının bir kısmı araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Soru formunun düzenlenmesinde alan uzmanı olan Prof. Dr. Sezgin VURAN ve lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde “Ölçme ve Değerlendirme”

dersleri almış altı doktora öğrencisinden dört kez uzman görüşleri alınmıştır. Formun oluşturulmasında aşağıdaki süreç izlenmiştir:

İlk olarak soru formunda belirtilen sorular araştırmacı tarafından bir çeviri programı aracılığıyla İsveççe'den önce İngilizce'ye, daha sonra Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca İsveççe ve Türkçe bilen biri tarafından sorular doğrudan Türkçe'ye çevrilmiştir. Her iki çeviri arasında anlamlı bir farklılık olmamıştır. Bu çalışmalardan sonra uzman görüşüne sunulmuştur. İlk düzeltme soruların dili ve anlam bütünlüğü üzerinde yapılmıştır. İkinci düzeltmede uzmanlar soru formuna ne tür soruların eklenebileceği ve ne tür soruların çıkarılabileceğiyle ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Üçüncü düzeltmede araştırmacı önerilerden yola çıkarak soruları düzenlemiş ve yeniden uzman görüşüne sunmuştur. Üçüncü düzeltmede soru formunda bulunan soruların ve cevapların uygunluğu uzmanlar tarafından tartışılmış, bazı sorular ve yanıtlar eklenmiş, bazı soruların soru formundan çıkarılmasına karar verilmiştir. Araştırmacı bu uzman görüşlerini dikkate alarak sorularda yeniden düzenlemeler yapmış ve tekrar uzman görüşüne başvurmuştur. Dördüncü uzman görüşünde bazı soruların ve yanıtların ayrıştırılmasına karar verilmiş, hazırlanmış olan soruların araştırmanın amaçlarına uygunluğu tartışılmış, sorulara bir yeni sorunun eklenmesine karar verilmiştir. Beşinci aşama olan son aşamada ise sorular uzman görüş formuna yerleştirilerek 10 uzmana gönderilmiştir. Bu uzmanların sorularla ilgili geri bildirimlerinden sonra verilen öneriler dikkate alınarak tez danışmanı Prof. Dr. Sezgin VURAN'ın onayı ile forma 3 yeni soru eklenmiştir. Formda toplam 32 soru yer almaktadır. Her bir soru için KGO (kapsam geçerlik oranı) hesaplanmıştır (Lawshe, 1975) ve 10 uzman için kapsam geçerlik ölçütü 0,62 olarak belirtilmiştir, kapsam geçerlilik oranları, her bir madde için olumlu yanıt vermiş olan uzman sayılarının toplamının, toplam uzman sayısına oranının bir eksiği olarak ifade edilir (Veneziano ve Hooper, 1997). Bütün soruların KGO hesaplanmış ve bu oranın altında olan madde bulunmadığı için formdan hiçbir soru çıkarılmamıştır. Formda bulunan bir sorunun (29. soru) kapsam geçerlik oranı 0,8 (KGO=0,8) diğer otuz bir sorunun kapsam geçerlik oranı ise 1 (KGO=1) bulunmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 5 Ocak 2022 tarihinden 30 Nisan 2022 tarihine kadar sürmüştür ve bu süreçte 118 ZY olan çocuğu olan ebeveyne ulaşılmıştır. Soru formu, danışman tarafından cevaplama seçeneği sunulmadan bir ZY olan çocuğa sahip ebeveyne

gönderilmiş, soruların ve cevapların anlaşılabilirliği teyit edilmiştir. Daha sonra sorular ve olası yanıtları dijital ortama aktarılmış ve link sosyal medya gruplarıyla, özel eğitim öğretmenleriyle paylaşılmıştır. Daha çok katılımcıya ve daha çok veriye ulaşmak amacıyla ÖGB'lerin ebeveynlerinin bulunduğu gruplarda çok kez soru formu (anket) linki paylaşılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verilerine Google Forms'da hazırlanan anket aracılığıyla ulaşılmıştır. Google Form'da her bir sorunun yanıtları yüzdeler ve frekanslar şeklinde otomatik olarak verilmiştir. Araştırmacı bu verileri Google Form'dan alarak katılımcı özellikleri ve bulgular bölümlerinde frekanslar ve yüzdeler şeklinde tablolaştırarak belirtmiştir.

3. BULGULAR

Bu araştırmanın genel amacı ZYOB'ların sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin bu bireylerin ebeveynlerinin bakış açısından incelenmesidir. Bu amaçla bir anket (soru formu) formu hazırlanmış ve zihin yetersizliği olan çocuğu internet ve sanal ortamları kullanan 118 ebeveyn soru formuna yanıt vermiştir. Araştırmanın alt amaçları bağlamında bulgular aşağıda yer almaktadır.

3.1. Ebeveynlerine Göre Bireylerin İnternete Erişim Şartları

Kullanıcıların internete erişimi ve kullandıkları teknolojik aletlerle ilgili bulgular Tablo 3.1'de yer almaktadır. Katılımcıların evlerinde bulunan teknolojik aletlerin belirlenmesi amacıyla verilen birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 25 katılımcı 4 farklı maddeyi; 44 katılımcı 3 farklı maddeyi; 40 katılımcı 2 farklı maddeyi; 9 katılımcıysa 1 maddeyi işaretleyerek cevap vermiştir. Katılımcıların %99.2'nin (117 katılımcı) internete erişimi bulunuyorken, %0.8'inin (Bir katılımcı) internete erişimi bulunmamaktadır.

Tablo 3.1. Katılımcıların internete erişimi ve kullandıkları teknolojik aletler

Katılımcıların internete erişimi	f	%
İnternete erişimi olan	117	99.2
İnternete erişimi olmayan	1	0.8
Katılımcıların kullandığı teknolojik aletler	f	%
Akıllı telefon	117	99.2
Televizyon	103	86.6
Tablet	51	42.9
Bilgisayar	50	42.4

Katılımcıların büyük çoğunluğu akıllı telefon ve televizyon kullandıklarını belirtmişlerdir. Sosyal medya kullandığını belirten tüm katılımcıların kullandığı sosyal medya uygulamalarına ilişkin bilgiler aşağıda bulunan Tablo 3.2'de yer almaktadır. Katılımcıların kullandığı sosyal medya uygulamalarını belirlemek amacıyla sorulan birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 10 katılımcı 5 farklı maddeyi; 27 katılımcı 4 farklı maddeyi; 40 katılımcı 3 farklı maddeyi; 33 katılımcı 2 farklı maddeyi; 8 katılımcı 1 maddeyi işaretleyerek cevap vermiştir.

Tablo 3.2. Katılımcıların kullandığı sosyal medya uygulamaları

Ebeveynlerin kullandığı sosyal medya uygulamaları	f	%
WhatsApp	113	95.8
Facebook	73	61.9
Instagram	70	59.3
Twitter	40	33.9
Tik-Tok	33	28
Youtube	22	18.2
Google	2	1.2

Velilerin neredeyse tamamı sosyal medya uygulamalarından WhatsApp'ı, yarısından fazlası Facebook ve Instagram'ı kullanmaktadırlar. Katılımcılar tarafından en az kullanılan sosyal medya uygulaması Google'dır. Ebeveynlere göre ZYOB olan çocuklarının sosyal medya kullanma oranları ve kullandıkları sosyal medya uygulamalarına ilişkin bilgiler Tablo 3.3 ve Tablo 3.4'te yer almaktadır.

Tablo 3.3. Çocuğunuz sosyal medya kullanıyor mu' sorusuna verilen yanıtlar

ZYOB'lerin sosyal medya kullanma oranı	f	%
Evet	92	77.3
Hayır	25	21
Bilinmiyor	2	1.7

Çocuğu internet kullanan ebeveynlerden %78'i çocuklarının sosyal medya kullandığını ifade etmişlerdir. Ebeveynlere göre internet kullanan %20.3 ZYOB sosyal medya kullanmamaktadır. %1.7 ZYOB'in sosyal medya kullanıp kullanmadığı ebeveynleri tarafından bilinmemektedir.

Tablo 3.4. Katılımcıların çocuklarının kullandığı sosyal medya uygulamaları

ZYOB'lerin kullandığı sosyal medya uygulamaları	f	%
WhatsApp	83	74.8
Tik-Tok	42	37.8
YouTube	40	36
Instagram	37	33.3
Facebook	9	8.1
Twitter	2	1.8

ZYOB'ların kullandığı sosyal medya uygulamalarını belirlemek amacıyla ebeveynlere sorulan, birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 katılımcı 5 farklı maddeyi; 4 katılımcı 4 farklı maddeyi; 24 katılımcı 3 farklı maddeyi; 40 katılımcı 2 farklı maddeyi; 40 katılımcı 1 maddeyi işaretleyerek cevap vermiştir. 2 katılımcı çocuklarının hiçbir sosyal medya uygulamasını kullanmadığını belirtirken, 8 katılımcı bu soruya yanıt vermemiştir. ZYOB de tıpkı ebeveynleri (%95.8) gibi daha büyük oranda WhatsApp kullanmaktadır. Ebeveynlere göre ZY olan çocuklarının %80'i bir veya iki sosyal medya uygulaması kullanmaktadır. 7 ve 8 yaşlı bireyin ebeveyni çocuğunun WhatsApp uygulamasını kullandığını belirtmiştir. Ebeveynlerin belirttiği üzere bu bireylerin WhatsApp'dan sonra yüksek oranda kullandığı sosyal medya uygulamaları Tik-Tok ve YouTube'dur.

Tablo 3.5. *Bireylerin internete erişimi*

Çocukların internete erişim şartları	f	%
Bazen ebeveyn gözetimi altında, bazen gözetim dışında erişenler	64	54.7
Ebeveyn gözetimiyle erişenler	49	41.9
Ebeveyn gözetimi olmadan erişenler	4	3.4
Çocukların gündelik interneti kullanma süresi	f	%
3 saatten daha az	52	44.4
3 saatten daha fazla	35	29.9
30-60 dakika arası	26	22
5-30 dakika arası	4	3.4

Not: Bir ebeveyn bu soruyu yanıtlamamıştır.

Ebeveynlerin sadece %41.9'u (49) çocuklarının internet kullanımlarını tam gözetim altında tutmaktadır, %58.1'i (68) ise çocuklarının internet kullanımını kısmen veya hiç gözetmemektedir. 7 yaşında ZY olan çocuğu olan ebeveyn çocuğunun internet kullanımını kısmen veya hiç gözetlemediğini, 3, 8 ve 30 yaşındaki bireylerin ebeveyniyse çocuklarının internet kullanımını gözetlediklerini belirtmişler. ZY olan çocuğu olan ebeveynlerin %44.4'ü (52) çocuklarının interneti gün içinde 3 saatten az kullandığını ifade etmişlerdir. ZYOB'ların interneti hangi amaçlarla kullandıklarını belirlemek amacıyla sorulan, birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 katılımcı 6 farklı maddeyi; 4 katılımcı 5 farklı maddeyi; 12 katılımcı 4 farklı maddeyi; 36 katılımcı 3 farklı maddeyi; 33 katılımcı 2 farklı maddeyi; 28 katılımcı 1 maddeyi işaretleyerek cevap vermiştir. Beş katılımcı bu soruya yanıt vermemiştir.

Tablo 3.6. ZYOB'ların interneti kullanma amaçları

ZYOB'ların internet kullanım amaçları	f	%
Müzik dinlemek amacıyla	85	75.2
Dizi/film izlemek amacıyla	61	54
Sosyal medya kullanmak amacıyla	47	41.6
İletişim kurmak amacıyla	42	37.2
Online oyun oynamak amacıyla	36	31.9
Yeni bilgilere erişmek amacıyla	4	3.5

Araştırmadan elde edilen verilere göre bireyler interneti daha çok müzik dinlemek ve dizi/film izlemek amacıyla kullanmaktadır. 113 ZYOB'den 47'sinin (%41.6) interneti, sosyal medya kullanmak, 36'sının (%31.9) ise online oyun oynamak amacıyla kullandığı ebeveynleri tarafından ifade edilmiştir. 7 yaşlı ZY olan bireyin ebeveyni çocuğunun interneti 'iletişim kurmak', 3 yaşlı bireyin ebeveyni 'müzik dinlemek', 8 yaşlı bireyin ebeveyni 'iletişim kurmak' amacıyla kullandığını belirtmiştir.

Katılımcıların neredeyse tamamı ZY olan çocuklarının sosyal medyada paylaştığı gönderileri gördüğünü belirtmiş, soru formunu (anketi) yanıtlayan 15 ebeveyn ise bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı ZY olan çocuklarının kullandığı sosyal medya uygulamalarından en az birinin şifresini bildiğini belirtmiştir. 7 ebeveyn soruyu yanıtsız bırakmıştır.

3.2. Ebeveynlerin Gözünden Bireylerin Sanal Ortamda Karşılaştıkları Tehlikeli Durumlar Nelerdir?

3.2.1. Ebeveynlerin çocuklarının izlediği televizyon ve film içeriklerinin, bilgisayar ve mobil oyunların, çocuklarının üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?

TV ve filmlerin ZYOB'lar üzerinde etkisini belirlemek amacıyla sorulan, 14 madde içeren ve birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 katılımcı 12 maddeyi; 1 katılımcı 5 maddeyi; 9 katılımcı 4 maddeyi; 22 katılımcı 3 maddeyi; 48 katılımcı 2 maddeyi; 33 katılımcı 1 maddeyi işaretlerken, 4 katılımcı bu soruya yanıt vermemiştir. Katılımcılara TV ve filmlerin çocukları üzerinde etkisiyle ilgili sorulan ifadeler verilen yanıtlar Tablo 3.7'de yer almaktadır. Tablo 3.7'de görüldüğü gibi ebeveynler TV ve filmlerin çocukları için daha çok "eğlenceli ve rahatlatıcı" olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 3.7. TV ve Filmlerin bireyler üzerinde etkisi

Ebeveynlerin TV ve filmlerin bireyler üzerinde etkisiyle ilgili düşünceleri	f	%
Çocuğum için eğlenceli ve rahatlatıcıdır	45	39.5
Çocuğumda bağımlılık yapar	33	28.9
Daha önemli aktiviteler (ödevlerine çalışması, kişisel sorumluluklarını yerine getirmesi) için ayırması gereken zamanını harcamasına neden olur	28	24.6
Çocuğumu pasif/edilgen hale getirir	26	22.8
Çocuğum için bir sosyalleşme yoludur	23	20.2
Çocuğumun sağlığının (kas iskelet, obezite gibi fizyolojik sağlık sorunları) bozulmasına neden olur	19	16.7
Çocuğumun iyi şeyler (faydalı bilgiler) öğrenmesini sağlar	14	12.3
Çocuğumun öfkelerini yatıştırır	13	11.4
Çocuğumu agresifleştirir/saldırganlaştırır	12	10.5
Çocuğumun stresini ve öfkelerini artırır	11	9.6
Çocuğumun kaygılarını artırır	9	7.9
Çocuğumun hayal gücünü harekete geçirir	8	7
Çocuğumun kötü şeyler (gereksiz veya yaş düzeyine) uygun olmayan bilgiler öğrenmesine neden olur	7	6.1

Katılımcılara bilgisayar / mobil / video oyunlarının çocukları üzerinde etkisiyle ilgili sorulan ifadelerle verilen yanıtlar Tablo 3.8’de yer almaktadır.

Tablo 3.8. Bilgisayar / mobil/ video oyunlarının bireyler üzerinde etkisi

Ebeveynlerin Bilgisayar / mobil/ video oyunlarının bireyler üzerinde etkisiyle ilgili düşünceleri	f	%
Çocuğumda bağımlılık yapar	35	33.3
Çocuğum için eğlenceli ve rahatlatıcıdır	32	30.5
Daha önemli aktiviteler (ödevlerine çalışması, kişisel sorumluluklarını yerine getirmesi) için ayırması gereken zamanını harcamasına neden olur	29	27.6
Çocuğumun sağlığının (kas iskelet, obezite gibi fizyolojik sağlık sorunları) bozulmasına neden olur	23	21.9
Çocuğumu pasif/edilgen hale getirir	23	21.9
Çocuğumu agresifleştirir/saldırganlaştırır	17	16.2
Çocuğumun stresini ve öfkelerini artırır	14	13.3
Çocuğum için bir sosyalleşme yoludur	10	9.5
Çocuğumun kaygılarını artırır	8	7.6

Tablo 3.8. (devam) Bilgisayar / mobil/ video oyunlarının bireyler üzerinde etkisi

Çocuğumun kötü şeyler (gereksiz veya yaş düzeyine uygun olmayan bilgiler) öğrenmesine neden olur	6	5.7
Çocuğumun hayal gücünü harekete geçirir	6	5.7
Çocuğumun öfkelerini yatıştırır	6	5.7
Çocuğumun iyi şeyler (faydalı bilgiler) öğrenmesini sağlar	5	4.8

Bilgisayar oyunları / mobil oyunlar / video oyunların ZYOB'ların üzerinde etkisini belirlemek amacıyla sorulan, 13 madde içeren ve birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 katılımcı 12 maddeyi; 2 katılımcı 5 maddeyi; 4 katılımcı 4 maddeyi; 17 katılımcı 3 maddeyi; 44 katılımcı 2 maddeyi; 37 katılımcı 1 maddeyi işaretlemiş, 13 katılımcı bu soruyu yanıtlamamıştır. Ebeveynlere göre TV ve filmlerden farklı olarak, bilgisayar oyunları / mobil oyunlar / video oyunlar ZY olan çocuklarında bağımlılık yapıcı etkiye sebep olmaktadır.

3.2.2. Ebeveynlerin internetin çocukları üzerindeki etkisiyle ilgili düşünceleri nelerdir?

Ebeveynlerin internetin çocukları üzerindeki etkisiyle ilgili düşüncelerine ilişkin bulgulara Tablo 3.7 ve Tablo 3.8'de bulunan verileri inceleyerek ulaşılmıştır. Tablo 3.7'de görüldüğü gibi ebeveynler TV ve filmleri en çok “çocukları için eğlenceli ve rahatlatıcı (39.5)“, bulurken, en az “gereksiz veya yaş düzeyine uygun olmayan bilgiler öğrendiklerini (6.1)” düşünmektedirler. Tablo 3.8'de belirtildiği gibi ebeveynler büyük oranda bilgisayar / mobil / video oyunlarının çocukları için bağımlılık yaptığını, çok az oranda iyi şeyler (faydalı bilgiler) öğrenmelerini sağladığını düşünüyor.

3.2.3. Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?

Soru formunu yanıtlayan 118 ebeveyninden sadece 5'i ‘çocuğumun sosyal medyayı kullanmasını sorun etmem’ ifadesine, ‘tamamen katılıyorum’ yanıtını vermiştir. Ebeveynlerin büyük bir kısmı ‘kısmen katılıyorum’ maddesini işaretleyerek soruyu yanıtlamıştır. Tablo 3.9'da ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri yer almaktadır.

Tablo 3.9. Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyayı kullanmasıyla ilgili düşünceleri

	f	%
Kısmen katılıyorum	74	62.7
Kararsızım	17	14.4
Katılıyorum	14	11.9
Katılmıyorum	8	6.8
Tamamen katılıyorum	5	4.2

Tablo 3.10’da ebeveynlerin çocuklarının internet ortamında arkadaşlıklar kurmasıyla ilgili düşünceleri yer almaktadır. ‘Çocuğumun internet üzerinden arkadaşlıklar kurmasından endişe ederim’ ifadesine; 118 ebeveynen %85’i endişelendiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin %4.2’si ise endişelenmediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3.10. Ebeveynlerin çocuklarının internet üzerinden arkadaşlıklar kurmasıyla ilgili düşünceleri

	f	%
Kısmen katılıyorum	51	43.2
Katılıyorum	37	31.4
Kararsızım	14	11.9
Tamamen katılıyorum	11	9.3
Katılmıyorum	5	4.2

Tablo 3.11’de katılımcıların çocuklarının sosyal medyada paylaştığı bilgi türlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.11. Ebeveynlere göre ZYOB’lerin sosyal medyada paylaştığı bilgi türleri

	f	%
Profil resmi olarak kendi fotoğrafını paylaşır	74	78.7
Kendi fotoğraflarını gönderi olarak paylaşır	35	37.2
Kendini başka biri olarak tanıtır ve bu şekilde paylaşımlarda bulunur	14	14.9
Okul bilgilerini paylaşır	8	8.5

ZYOB’ların sosyal medyada paylaştığı bilgi türlerini öğrenmek amacıyla sorulan, birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 ebeveyn 4 maddeyi; 3 ebeveyn 3 maddeyi; 28 ebeveyn 2 maddeyi; 62 ebeveyn 1 maddeyi işaretleyerek soruyu yanıtlamıştır, 25 ebeveyn soruya cevap vermemiştir. Ebeveynlere göre ZY olan çocukları

sosyal medyada en çok oranda profil resmi olarak kendi fotoğraflarını, en az oradaysa okul bilgilerini paylaşmaktadırlar. Tablo 3.12’de katılımcıların çocuklarının internet ortamında başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgilerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. ZYOB’ların internet ortamında başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgi türlerini öğrenmek amacıyla sorulan, birden fazla maddeyi işaretleme fırsatı sunulan soruya; 1 ebeveyn 5 maddeyi; 11 ebeveyn 3 maddeyi; 32 ebeveyn 2 maddeyi; 50 ebeveyn 1 maddeyi işaretlerken, 25 ebeveyn soruya yanıt vermemiştir. Ebeveynlere göre ZY’ne sahip çocukları, internet ortamında başkalarıyla en çok oranda ad-soyadlarını, en az oranda adreslerini paylaşmaktadırlar.

Tablo 3.12. ZYOB’lerin internet ortamında başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgiler

	f	%
Ad-soyad	82	87.2
Yaş	33	35.1
Cinsiyet	32	34
Telefon numarası	3	3.2
İkamet ettiği adres	2	2.1

3.3.Ebeveynlerin Çocuklarının Karşılaştığı Sanal Tehlikelerden Korunma Becerileriyle İlgili Düşünceleri Nelerdir?

3.3.1. Ebeveynler çocuklarının internete erişiminini güvenli bulmakta mıdır?

Tablo 3.13’te çocuklarının internete güvenli erişimiyle ilgili ebeveynlerin düşüncelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Soruyu yanıtlayan 116 ebeveyninden sadece 2’si çocuklarının internete erişimini ‘tamamen güvenli’ bulunduğunu ifade etmiştir. Ebeveynlerin %18.1’i bu soruya ‘kararsızım’ maddesini işaretleyerek yanıtlamıştır.

Tablo 3.13. Ebeveynlerin çocuklarının internete güvenli erişimiyle ilgili düşünceleri

Ebeveynlerin ‘çocuğum güvenli bir şekilde internete erişir’ ifadesine yanıtları	f	%
Kısmen katılıyorum	59	50.9
Kararsızım	21	18.1
Katılmıyorum	17	14.7
Katılıyorum	17	14.7
Tamamen katılıyorum	2	1.7

3.3.2. Bireyler siber zorbalığa (tehdit, taciz, dolandırılma) uğradı mı?

Soru formunu yanıtlayan ebeveynlerin %6.1'i (7 ebeveyn) ZY olan çocuklarının daha önce internet ortamında taciz edildiğini, %10.4'ü (12 ebeveyn) edilip edilmediği bilmediğini belirtmiş, 3 ebeveyn soruya yanıt vermemiştir. Soru formunu yanıtlayan ebeveynlerin %7.8'i (9 ebeveyn) ZY olan çocuklarının daha önce internet ortamında tehdit edildiğini, %14.8'nin (17 ebeveyn) edilip edilmediği bilmediğini belirtmiştir. Yanıtlara göre ebeveynlerin %8.5'u ZY olan çocuğu, internet ortamında dolandırılmaya çalışılmış, %7.6'sı ise konu hakkında kesin bilgi sahibi değildir. Tablo 3.14'te çocuklarının internet ortamında taciz edilmeleri ile ilgili ebeveynlerin düşüncelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.14. Bireylerin siber zorbalığa uğraması

Bireylerin internet ortamında taciz edilme oranı	f	%
Edilmedi	97	83.5
Bilinmiyor	12	10.4
Edildi	7	6.1
Bireylerin internet ortamında tehdit edilme oranı	f	%
Edilmedi	90	77.4
Bilinmiyor	17	14.8
Edildi	9	7.8

3.3.3. Ebeveynlerin çocuklarının siber zorbalığa karşı kendini koruma becerilerine sahip olmalarıyla ilgili düşünceleri nelerdir?

'Çocuğum internet ortamındaki tehlikelere karşı (tehdit, taciz, dolandırılma vb.) kendini koruma becerisine sahiptir' ifadesine; 67 (%57.3) katılımcı 'katılmıyorum', 28 (%23.9) katılımcı 'kısmen katılıyorum', 16 (%13.7) katılımcı 'kararsızım', 4 katılımcı 'katılıyorum', 2 katılımcı 'tamamen katılıyorum' yanıtını vermiştir. Bir ebeveyn bu soruyu yanıtlamamıştır. Tablo 3.15'te Ebeveynlerin çocuklarını sanal tehlikelerden korumak amacıyla dijital önlemler alma oranları yer almaktadır.

Tablo 3.15. Ebeveynlerin çocuklarını sanal tehlikelerden korumak amacıyla dijital önlemler alması

	f	%
Evet	64	55.2
Kısmen	39	33.6
Hayır	13	11.2

Not: İki ebeveyn bu soruyu yanıtlamamıştır.

Bu soruyu yanıtlayan 116 ebeveynden 64'ü (%55.2) ZY olan çocuklarını sanal tehlikelerden korumak için dijital önlemler aldığını belirtmiştir. 'Çocuğunuz internet ortamında her hangi tehlikeli olayla (tehdit, taciz, dolandırıcılık) karşılaşırsa bu durumda ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?;' sorusuna; 110 (%93.2) katılımcı 'evet', 8 katılımcı 'hayır' yanıtını vermiştir. Bu 8 katılımcıdan birinin çocuğu 7 yaşında ve ZY'ye sahiptir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ, SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

İnternet hayatın birçok alanında farklı amaçlarla aktif şekilde kullanılmaktadır. Yaşamın bütün alanlarında kullanılması internetin içerdiği riskleri de artırmaktadır. Bu araştırmada 118 ZY olan bireyin internet ortamında karşılaştıkları tehlikeli durumlar ve bu durumlardan korunma becerileri, bu bireylerin ebeveynlerinin bakış açısından incelenmiştir. Bu bölümde bu tezde ortaya çıkan en önemli bulunan bulgu ile tartışmaya başlanmıştır.

Bu araştırmaya katılan ebeveynlerin %10'dan az kısmı ZY olan çocuklarının internet ortamında taciz, tehdit ve dolandırılma gibi tehlikelerle karşılaştığını ifade etmiştir. Bu araştırmanın bulgularını destekleyen benzer sonuçları Aksoy (2019, s. 65; s. 87) yaptığı tez çalışmasında belirtmiştir. Aksoy'un (2019, s. 65; s. 87) çalışmasına katılan %6.4 oranında öğrenci siber zorbalığa uğradığını belirtirken, bu öğrencilerin ebeveynlerinin sadece %1.1'i çocuklarının internet ortamında siber zorbalığa uğradığını belirtmiştir. Bu sonuçlardan bir çıkarımda bulunulursa, ebeveynlerin bildiğinin altı katı kadar fazla çocuk siber zorbalığa uğramaktadır. Bu çalışmada bulunan %10'u altı ile karşılaştığımızda siber zorbalığa uğrama yüzdesi korkulacak bir rakama ulaşacaktır. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (2010) raporlarına göre Türkiye'de 9-16 yaş arasındaki çocukların %12'si cinsel içerikli mesaj almış, %3'ü siber zorbalığa uğramıştır (http-1). Bu sonuçlara benzer olarak Taştekin ve Bayhan (2018, s. 29) tarafından, ergenlerin siber zorbalığa uğrama oranlarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada, çocukların %63.35'inin siber zorbalığa uğradığı belirlenmiştir. Bu araştırmanın katılımcılarını oluşturan ebeveynlerin çok az kısmı ZY olan çocuklarının internette bulunan tehlikelere karşı kendilerini koruma becerilerine sahip olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin sadece %55.2'i çocuklarını internet ortamındaki tehlikelerden korumak için dijital önlemler almaktadırlar. Ågren, Kjellberg ve Hemmingsson'un (2020, s. 11) çalışmasına katılan ZY olan çocuğu olan ebeveynler de benzer düşüncelere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aksoy'un (2019, s. 89) çalışmasına katılan, normal gelişim gösteren bireylerin ebeveynlerinin %35.5'i çocuklarının internette karşılaştığı riskli durumlarla çok iyi başa çıkabileceğini düşünmektedirler. İnternet kullanım becerileri zayıf olan ergenlerin daha çok siber zorbalığa uğradığı bilindiğinden (Şam, 2017, s. 79) ZYOB'ların ebeveynlerinin bu düşüncede olmalarının nedeni, bu bireylerin dijital okuryazarlık becerilerinin normal gelişim gösteren bireylere kıyasla daha zayıf olmasıyla

(Seale ve Chadwick, 2017) bağlantılı olabilir. Dijital okuryazarlık becerisinin zayıf olması, internet ortamını hem normal gelişim gösteren bireyler hem de ZYOB'lar için fark etmeksizin daha da tehlikeli bir ortama çevirmektedir. Dijital okuryazarlığın düşük olmasına bir de zihin yetersizliğinin doğası gereği oluşan bilişsel güçlükler eklendiğinde sanal ortamda istismara maruz kalmak kaçınılmaz hale gelmektedir.

Arslan ve Bulut-Özek (2020, s. 67) ve Iglesias, Gómez-Sánchez ve Alcedo Rodríguez (2019, s. 35) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre ZYOB'lar internete erişim sağlamaktadır. Bu çalışmada da katılımcıların neredeyse tamamına yakınının doğrudan internete erişimi bulunmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların tamamına yakınının (%99.2) akıllı telefonu (cep telefonu), yaklaşık yarısına yakınının da tablet ve bilgisayar kullandıkları ortaya konulmuştur. %21'nin ise akıllı telefon, televizyon, tablet ve bilgisayar kullandıkları görülmüştür. Iglesias, Gómez-Sánchez ve Alcedo Rodríguez (2019, s. 35) çalışmasında Asperger ve ZY olan katılımcıların %61'nin tablet, %93'nün bilgisayar, %97'nin cep telefonu kullandıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan ZYOB'ların ebeveynlerinin belirttiğine göre hem kendileri hem çocukları bu araçlar aracılığıyla internete erişebilmektedirler. Ebeveynlerin tamamı farklı hatta birden çok sosyal medya uygulaması kullanırken, %78'i zihin yetersizliği olan çocuklarının da sosyal medya uygulamalarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Hem ebeveynler hem çocukları başta WhatsApp uygulaması olmak üzere diğer sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadırlar. Ebeveynler ikinci ve üçüncü sırada Facebook ve Instagram uygulamalarını kullanırken, çocuklarında bu uygulamalar TikTok ve YouTube olmaktadır. Yaş grupları açısından bakınca ZYOB'ların gençlerin tercih ettiği, eğlenceli ve video izleyebilecekleri daha pasif oldukları uygulamaları kullandıkları söylenebilir.

Gökel'in (2020, s. 43) yaptığı çalışmada tipik gelişen çocukların ilk olarak oyun oynamak daha sonra müzik, film izleme/indirme amacıyla teknolojik araçları kullandığı ifade edilirken, Günlü ve Ceyhan'ın (2017, s. 91) ergenler ile yaptığı çalışmada ergenlerin interneti ilk sırada "eğlenmek/ vakit geçirmek" (%66.08), ikinci sırada "iletişim kurmak" (%19.59) ve üçüncü sırada "bilgi elde etmek" (%16.18) amacıyla kullanmakta oldukları ortaya konulmuştur. Bu araştırmadan elde edilen verilere göre ise ZYOB'lar interneti daha çok müzik dinlemek (%75.2), dizi/film izlemek (%54), sosyal medya kullanmak (%41.6), iletişim kurmak (%37.2), online oyun oynamak (%31.9), nadiren ise yeni bilgilere erişmek (%3.5) amacıyla kullanmaktadırlar. Bu araştırmanın katılımcılarının çocuklarının büyük bölümü ergen dönemdeki çocuklar olmalarına rağmen interneti

kullanma tercihleri çocukların kullanma tercih sıralamasına daha benzerdir. Ebeveynlerin yarısına yakını (%44.4) çocuklarının günde üç saatten daha az internet kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu olumlu sayılabilecek bir bulgu olarak düşünülebilir. Zira uzun süre internet ortamında kalmak bir tür bağımlılık kabul edilmektedir (Şentürk-Dızman, 2019, s. 412). Yine bu çalışmada dikkat çeken bir bulguda ZYOB'ların %41.9'u (49) interneti ebeveyn gözetimiyle, %54.7'i (64) bazen gözetimle, bazen gözetim olmadan, %3.4'ü (4) gözetim olmadan kullanmakta olduklarıdır. İnternetin gözetim olmaksızın kullanılması ZYOB'lar için risk taşımaktadır (Chiner, Gomez-Puerta ve Cardona-Molto, 2017, s. 153). Çalışmada elde edilen verilere göre ebeveynlerin mümkün olduğunca çocuklarını bu bağlamda gözetim altında tuttukları söylenebilir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısı çocuklarının internete erişimini kısmen güvenli bulduklarını belirtse de yine aynı oranda ebeveyn çocuklarının internet kullanımını kısmen gözetim altında tutmaktadır. Ebeveynlere göre ZY olan çocukları internette en çok müzik dinlemek, dizi, film izlemek amacıyla zaman geçirdiğinden ebeveynlerin bu aktiviteleri gözetleme gereksinimi duymadığı düşünülebilir. Bundan başka ZYOB'lar gündelik hayatta ebeveynlerinin özel bakımına ihtiyaç duymaktalar ve onların internette geçirdikleri sürenin ebeveynlerin başka önemli işlerine ayırabilecekleri zaman dilimini yarattığı düşünülüyor. Bazı ebeveynlerin bu zaman dilimini çocuklarını gözetleme yerine başka şekilde değerlendirdikleri tahmin ediliyor. Yukarıda da sözü edilen Iglesias, Gómez-Sánchez ve Alcedo Rodríguez (2019, s. 35) çalışmasında katılımcıların interneti en az oranda sosyal medyaya girmek amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmada internetin en çok ya da en az hangi amaçla kullanıldığına dair bir soru bulunmamasına rağmen ebeveynlerin belirttiğine göre çocuklarının %77.3'ü sosyal medya kullanmaktadır. Kullanım amaçlarına bakıldığında ise müzik dinleme ve film izlemeden sonra üçüncü sırada sosyal medya kullanmak amacıyla internete erişim sağlamaktadırlar. ZYOB'ların neredeyse %80'nin sosyal medya kullanması, onların internete erişme amaçlarından birinin sosyal medya kullanmak olması bulgusunu daha da desteklemektedir. Bu araştırmada ZYOB'ların yüksek oranda sosyal medya kullanmalarına rağmen ebeveynlerin büyük çoğunluğu çocuklarının sosyal medyayı kullanmasından genel olarak endişe ettiğini ifade etmişlerdir. Tipik gelişim gösteren ergenlerin ebeveynleri de çocuklarının internette kötü etkileneceği korkusunu taşımaktadırlar (Yıldırım, 2014, s. 53). Löfgren-Mårtenson, Sorbring ve Molin (2015, s. 533) ebeveynlerin ZYOB'lar için interneti hem sosyalleşme için araç olarak hem de riskli

ortam olarak da algıladıklarını belirtmişlerdir. Ankette sosyal medyayı sosyalleşme aracı olarak görüp görmedikleri ile ilgili soru bulunmasa da ZY olan çocuklarının yüksek oranda sosyal medyayı kullanmalarına rağmen ebeveynlerin bundan endişe duymaları, onların sosyal medyayı hem sosyalleşme aracı olarak gördükleri hem de tehlikeleri barındırdığını düşündüklerini akla getirmektedir. Ebeveynlerin bakış açısına göre TV ve filmler ve bilgisayar oyunları / mobil oyunlar / video oyunları gibi oyunlar ZYOB'ları eğlendirmekle birlikte onlar üzerinde bağımlılık yapıcı etki bırakmaktadır. Günümüzde internet oyunlarının, internette bulunan içeriklerin birçok yetişkin üzerinde bağımlılık yapıcı etkileri olduğu alanyazında da belirtilmiştir (Şentürk-Dızman, 2019, s. 412). Bu verilerden yola çıkarak internetin aşırı kullanımı hem normal gelişim gösteren hem de ÖGB'ler için bağımlılık yapıcı etkisi olduğu söylenilebilir. Fakat ebeveynlerin desteğiyle ZYOB'lar interneti belirli sınır içinde kullanarak onun bir çok faydalı yönünden yararlanabilirler (Sorbring, Molin ve Löfgren-Mårtenson, 2017). Unutulmamalıdır ki, internet kullanımında yasakçı bir zihniyetten ziyade uygun zaman, uygun süre ve uygun içerik takip edilmelidir.

Riskli internet davranışlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonuçlarına göre gençler internette kendilerini başka biri olarak tanıtıyor, kendilerine ait olmayan fotoğraflar kullanıyor, yaşlarını, cinsiyetlerini, etnik kökenlerini yanlış belirtiyor ve bu riskli davranışlar birçok siber zorbalık durumlarının yaşanmasıyla sonuçlanabiliyor (Livingstone ve Bober, 2004, s. 5). Bu araştırmaya katılan ebeveynlerin çocukları olan ZYOB'lar büyük çoğunlukla profil resmi olarak kendi fotoğraflarını, bir kısmı gönderi olarak kendi fotoğraflarını, az oranda okul bilgilerini ve kendilerini başka biri olarak tanıtarak bu şekilde paylaşımlarda bulunarak riskli internet davranışları sergilemektedirler. Bu bulgudan yola çıkarak internet ortamının ZYOB'lar için ebeveynlerin belirttiğinden daha çok riskleri barındırabileceği düşünülebilir. Doğan ve Ersoy'un (2020, s. 1828) çalışmasına katılan tipik gelişim gösteren öğrenciler de sosyal medyada kişisel bilgilerini, fotoğraflarını, konumlarını ve en özel anlarını bile rahatlıkla paylaşmaktadır. Bu bilgilerden başka sosyal ağlarda çocuklar tarafından paylaşılan kişisel bilgileri arasında soy isimlerinin de yer aldığı vurgulanmaktadır (Turgut ve Kurşun, 2019, s. 367). Benzer şekilde Karahisar'ın (2014, s. 94) çalışmasına katılan 8.sınıf öğrencilerin %28'i sosyal paylaşım sitelerindeki bilgileri herkese açık şekilde ayarlayarak riskli internet kullanımı davranışı göstermektedir. Bu araştırmada ulaşılan ZYOB'lar internet ortamında başkalarıyla en çok ad-soyadlarını, cinsiyetlerini ve yaşlarını

paylaşmaktadırlar. Yukarıda da söz edildiği gibi kişisel bilgilerin başkalarıyla paylaşılması, bireylerin yüksek hızla internete bağlanabilmeleri, internet erişimlerine ebeveynler tarafından denetlenmemesi, internetin ucuz olması, kolay kullanılabilmesi, yasaklanmış olana kolaylıkla ulaşabilmeleri, sanal etkinliklerini gizleyebilmeleri ve farklı bir kimlik kullanmaları (Chou, 2001, s. 584) ve sosyal medya hesaplarındaki kişisel bilgilerinin başkaları tarafından görünür olması (Aksoy, 2019, s. 107) internet ortamındaki tehlikelerle karşılaşma risklerini artırmaktadır.

Bu araştırmaya katılan ebeveynlerin neredeyse tamamı internet ortamındaki tehlikeli durumlarda ne yapmaları gerektiğini belirtirken sadece yarısı bunun için dijital önlemler aldığını ifade etmiştir. Çalışmamıza katılan ebeveynlerin yarısı dijital önlemler aldıklarını belirtse de onların neredeyse %90'ını çocuklarının sosyal medya gönderilerini gördüklerini ve şifrelerini bildiklerini ifade etmişlerdir. Dijital önlemlerin alınma oranına bakıldığında araştırmada ulaşılan ZYOB'ların yarısının internetteki tehlikelere karşı daha savunmasız olduğu söylenilebilir. Benzer sonuçlar Tokel, Başer ve İşler'in (2013, s. 229) tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle yaptığı çalışma için de söylenilebilir. Tokel, Başer ve İşler'in (2013, s. 229) çalışmasına katılan ebeveynlerin %53'ünün, çocuklarının bilgisayar ve internet kullanımını sınırlandırabilmek için aile koruma şifresi kullanmadığını ortaya koymuştur. Yine Aksoy'un (2019, s. 85) çalışmasına katılan ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuklarının internet kullanımlarını kontrol ettiği belirlenmiştir. Karaoğlan-Yılmaz ve Çavuş-Ezin (2017, s. 53) ise diğer çalışmalardan farklı olarak, ebeveynlerin çok az kısmının çocuklarını güvenli internet konusunda bilgilendirdiğini ve uyardığını belirlemişlerdir. Ebeveynler çocukların ve gençlerin çevrimiçi ortamlarda karşılaşabilecekleri istenmeyen durumlar açısından güvenliği sağlama konusunda öncelikli sorumlular olsalar da alanyazında bulunan kaynaklar incelendiğinde ebeveynlerin bu konuda yeterli desteği sağlayamadığı düşünülmektedir (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011, s. 650). İnternette karşılaşılacak tehlikelerin ve onların oluşturabileceği sonuçlar düşünüldüğünde hem çocukların hem de ailelerin dijital dünyaya ilişkin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi oldukça önem taşımaktadır (Zeybekoğlu-Akbaş ve Dursun, 2020, s. 2262).

4.2. Sonuç

Sonuç olarak, alanyazın ve bu çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında zihin yetersizliği olan bireylerin internet ortamına erişimleri vardır. İnternet ortamını daha çok dizi/film izlemek, müzik dinlemek, oyun oynamak, sosyal medya kullanmak gibi amaçlarla serbest zamanlarını değerlendirmek için kullanmaktadırlar. Dijital okuryazarlıklarının zayıflığı onların internet ortamında siber zorbalığa uğrama açısından daha fazla risk altında olduğunu düşündürse de ebeveynleri gerçek ortamlarda daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını düşündükleri için internet ortamını onlar için sosyalleşme aracı ve daha güvenli ortam olarak görmektedirler. Doğru kullanıldığında ve yeterince bilinçlenmiş ebeveynlerin gözetimi altında kullanıldığında internet ortamlarının bu bireyler için çok fazla fırsat barındırdığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

4.3.Sınırlılıklar

Ebeveynlerin bakış açısından ZYOB'ların internet ortamında karşılaştığı tehlikeli durumları ve bu durumlardan korunma becerilerinin araştırılmasına amaçlayan bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır.

Bu çalışmanın en temel sınırlılığı, kendisi ve zihin yetersizliği olan çocuğu internet kullanan ebeveynlerin oluşturduğu evreni belirlemektir. Bu nedenle evreni temsil edecek örneklem belirlenememiştir. Ulaşılabilen ebeveynlerle çalışmanın yürütülmüş olması genelleme yapmayı olası kılmamaktadır.

4.4. Öneriler

Araştırma kapsamında ortaya konan bulgular ışığında uygulamaya ve ileride yapılabilecek araştırmalara getirilen öneriler izleyen başlıklarda paylaşılmıştır.

4.4.1. Uygulamaya ilişkin öneriler

- Özel eğitim kurumlarında öğretmenler tarafından ZYOB'ların ebeveynlerine “güvenli internet kullanımı ve internette güvenlik önlemleri” başlığı altında bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.
- ZYOB'ların kendileri daha güvenli internet kullanımı ve siber zorbalık konusunda bilgilendirilebilirler.

- ZYOB'ların interneti daha güvenli şartlarda kullanabilmeleri adına teknolojik aletlerde filtre programların kullanılması bahsi geçen tehlikeli durumların yaşanma riskini azaltabilir.
- ZYOB'ların kolaylıkla kullanabileceği, yüksek dijital-okuryazarlık becerileri gerektirmeyen, dizi/film izlemek, müzik dinlemek, oyun oynamak amacıyla kullanılan, siber tehlikelerin olmayacağı sosyal ağlar ve programlar oluşturulabilir.

4.4.2. Araştırma önerileri

- ZYOB'ların güvenli internet kullanımlarını daha detaylı araştırmak amacıyla nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak karma araştırma yöntemiyle bu bireylerin internet kullanım koşulları daha kapsamlı öğrenilebilir.
- Zihin yetersizliğinin düzeyiyle, internetin ne derecede güvenli kullanıldığı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla araştırmalar yapılabilir.
- ZYOB'lara ve/veya ebeveynlerine güvenli internet kullanım becerileri deneysel temelli yöntemlerle öğretilerek bu becerilerin internet ortamında ne derecede kullanılabildiği araştırılabilir.
- Kendini ifade etme becerilerine sahip, siber tehlikelerin neler olduğunu anlayan ZYOB'larla nitel araştırma yöntemiyle bir çalışma tasarlanarak interneti kullanma koşulları ve internette karşılaştıkları tehlikeler ortaya konulabilir.
- ZYOB'ların hangi koşullarda siber zorbalığa uğradığı araştırılabilir: Evde veya okulda, gözetim altında veya gözetim olmaksızın kullanırken, ortak kullanılan veya kişisel teknolojik aleti kullanırken vb.
- ZYOB'ların siber zorbalığa uğrama oranlarıyla ebeveynlerin eğitim düzeyi arasındaki ilişki belirlenebilir.
- Bu araştırmada elde edilen çelişkili verilerden olan ebeveynlerin ZY olan çocuklarının internet kullanımlarını ne derecede gözetledikleri ve internet kullanımlarını ne derecede güvenli buldukları nitel araştırma yöntemi kullanılarak detaylı bir şekilde öğrenilebilir.

- ZYOB'ların interneti hangi amaçla kullanırken daha çok siber zorbalığa uğradığı belirlenerek buna uygun önlemler geliştirilebilir.
- ZYOB'lara farklı öğretim yöntemleri kullanılarak güvenlik becerileri öğretilerek bu öğretim yöntemlerinden hangisinin daha etkili olduğu belirlenebilir.
- Zihin yetersizliği ve diğer yetersizlik ya da bozukluk tanısı olan gruplarda (örneğin OSB, öğrenme güçlükleri vb.) yer alan bireylerin internet kullanım koşulları ve internette karşılaştıkları tehlikelerin ebeveynlerin veya öğretmenlerin bakış açısından öğrenilebilir.
- Kendini ifade etme becerilerine sahip, siber tehlikelerin neler olduğunu anlayan OSB sahip bireyler nitel araştırma yöntemiyle bir çalışma tasarlanarak interneti kullanma koşulları ve internette karşılaştıkları riskler öğrenilebilir.
- Diğer gelişimsel yetersizlik türüne sahip (Down sendromu, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, dil ve konuşma bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, serebral palsi) bireylerin dijital okuryazarlık becerileri, internette karşılaştıkları tehlikeler ve bu tehlikelerden kendilerini koruma becerileri ebeveynlerinin veya öğretmenlerinin bakış açısından öğrenilebilir.

KAYNAKÇA

- AAIDD. (2010). *Intellectual disability: Definition, classification, and systems of Supports* (11th ed.). Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Agran, M. and Krupp, M. (2010). A preliminary investigation of parents' opinions about safety skills instruction: an apparent discrepancy between importance and expectation. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(2), 303-311. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1038.4079&rep=rep1&type=pdf> (Erişim tarihi: 05.08.2022)
- Ågren, A.K., Kjellberg, A. and Hemmingsson, H. (2020). Internet opportunities and risks for adolescents with intellectual disabilities: A comparative study of parents' perceptions. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 27(8), 601-613.
- Akarsu, B. ve Akarsu, B. (2019). *Bilimsel araştırma tasarımı: nicel, nitel ve karma araştırma yaklaşımları*.
- Akçin, F. N. (2019). Zihin yetersizliği olan çocuklar için hibrit okuma-yazma öğretim yöntemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 177-208. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/660486> (Erişim tarihi: 13.10.2022)
- Aksoy, A. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımı hakkında öğrenci ve ebeveyn görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Anlar, M.A. (2022). *Siber zorbalık konusunun mobil platformlar üzerinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Armutcu, U. (2021). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş kaynaştırma öğrencilerinin sınıf öğretmenlerine sağlanan destek özel eğitim hizmetlerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, A. (2016). *Türkiye'de çocukların güvenli internet kullanımında 2010-2015 yılları arasındaki değişimler ve uygulamaların yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Aydın, İ. (2013). Çocuk, internet ve etik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), (100-119).
https://www.researchgate.net/publication/316473196_Cocuk_Internet_ve_Etik
(Erişim tarihi: 08.06.2022)
- Arslan, S. ve Bulut-Özek, M. (2020). Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin internet kullanım alışkanlıkları ve ebeveyn görüşleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59-72.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/mcbuefd/issue/56385/754145>
- BBC, (2017). İntihar oyunu Mavi Balina'dan kurtulanlar anlatıyor.
<https://www.bbc.com/turkce/41281200> (Erişim tarihi: 22.08.2022)
- Beder, A. ve Ergün, E. (2015). Ortaokul öğrencilerinin güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesi, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 14(27), 23-41.
http://ebuline.com/pdfs/27Sayi/27_2.pdf (Erişim tarihi: 08.08.2022)
- Belsey, B. (2004). Cyberbullying. An emerging threat to the “always on” generation.
http://www.cyberbullying.ca/pdf/feature_dec2005.pdf (Erişim tarihi:28.09.2022).
- Benford, P. and Standen, P. (2009). The internet: a comfortable communication medium for people with Asperger syndrome (AS) and high functioning autism (HFA)?. *Journal of Assistive Technologies*, 3(2), 44-53.
file:///C:/Users/f5/Downloads/The_Internet_A_comfortable_communication_medium_fo.pdf (Erişim tarihi: 13.08.2022)
- Bilgiç, H.G. ve Seferoğlu, S.S. (2020). Z kuşağının sosyal ağlarda karşı karşıya olduğu tehlikeler ve onları bu tehlikelerden korumaya yönelik öneriler. A. Görgün-Baran., O.Baran ve S. Öztürk (Editörler), *Gençlik ve dijital çağ* içinde (s. 53-69). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi
https://hacettepekitap.hacettepe.edu.tr/openaccess/40_Genclik-ve-Dijital-Cag.pdf#page=67 (Erişim tarihi: 22.08.2022)
- Bolişik, B. ve Muslu, K. G. (2009). Çocuk ve gençlerde İnternet kullanımı. *TAF Prev Med Bull*, 8(5), 445-450.
https://www.bibliomed.org/mnsfulltext/1/khb_008_05445.pdf?1654784801
(Erişim tarihi: 09.06.2022)

- Borgström, Å., Daneback, K. and Molin, M. (2019). Young People with Intellectual Disabilities and Social Media: A Literature Review and Thematic Analysis. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 21(1), 129–140. <https://doi.org/10.16993/sjdr.549> (Erişim tarihi:09.06.2022)
- Bozkurt, M. (2020). İnternette bilinçli ve güvenli faydalanmaya yönelik ilkököl dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşleri. *The Journal of Social Science*, 4(8), 511-523. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1061040> (Erişim tarihi: 10.08.2022)
- BTK (2014). İnternetin bilinçli kullanımı ve teknoloji bağımlılığı çalıştay raporu. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/MUUMu.pdf>.
- Canbek, G. ve Sağıroğlu, G. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/politeknik/issue/33024/367138> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Caton, S. and Chapman, M. (2016). The use of social media and people with intellectual disability: a systematic review and thematic analysis. *J Intellect Dev Disabil*, 41, 125–139.
- Chan, J. M., Lambdin, L., Graham, K., Fragale, C., Davis T. (2014). A Picture-based activity schedule intervention to teach adults with mild intellectual disability to use an iPad during a leisure activity. *Journal of Behavioral Education*, 23, 247- 257.
- Chiner, E., Gmez-Puerta, M., and Cardona-Molt, M. (2017). İnternet and people with intellectual disability: an approach to caregivers' concerns, prevention strategies and training needs. *Journal of New Approaches in Educational Research (NAER Journal)*, 6(2), 153-158.
- Chou, C. (2001). İnternet Heavy Use and Addiction among Taiwanese College Students: An Online Interactive Study. *CyberPsychology & Behavior*, 4(5), 573-585. <https://ir.nctu.edu.tw/bitstream/11536/14499/1/000172031100003.pdf> (Erişim tarihi: 31.08.2022)
- Clees, T. J. and Gast, D. L. (1994). Social safety skills instruction for individuals with disabilities: A sequential model. *Education and Treatment of Children*, 17, 163-185.

- Coşkun, S., Saray Kılıç, H., ve Sarıkoç, G. (2021). Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile ergenlerin internet bağımlılığı. *Humanistic Perspective*, 3(3), 780-799. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1992007> (Erişim tarihi: 10.09.2022)
- Cömert, S. ve Güven, G. (2018). Ebeveynlere göre çocukların bilgisayar ve internet kullanımının olumlu ve olumsuz yönlerinin incelenmesi. *Enderun*, 2(2), 1-10. <https://dergipark.org.tr/en/pub/enderun/issue/40141/455323> (Erişim tarihi: 16.06.2022)
- Çağlar, S. ve Savaşer, S. (2010). İnternet ve çocuk pornografisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri dergisi*, 7(1), 1001-1008.
- Çay, E. ve Eldeniz-Çetin, M. (2017). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zaman becerilerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 10, (732-755).
- Çelen, F.K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S.S. (2011). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler, *Akademik Bilişim'11 – XIII, Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, Malatya: İnönü Üniversitesi, s. 650.
- Çifci-Tekinarslan, İ. (2019). Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler. İ. Diken (Editör), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde* (s. 162 -172). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Demirel, M., Yörük, M. ve Özkan, O. (2012). Çocuklar için güvenli internet: güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 54-68. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/19439/206751> (Erişim tarihi: 10.06.2022)
- Dilber, A. (2021). *İşitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımına dair öğretmen ve yönetici görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü
- Dixon, D.R., Bergstrom, R., Smith, M.N., Tarbox, J. (2010). A review of research on procedures for teaching safety skills to persons with developmental disabilities. *Research in Developmental Skills*, 31, 985-994.
- Doğan, K. ve Ersoy, A.F. (2020). Öğrencilerin problemleri internet kullanımının okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi: nitel bir çalışma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(3), 1822-1836.

- Duman, N. ve Tekinarslan, Ç. İ. (2007). Hikâye haritası yönteminin haif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri üzerindeki etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 33-55.
- Eratay, E. (2019). Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimi. K. Necate-Baykoç (Editör), *Özel gereksinimli çocuklar ve eğitimi* içinde (s. 85-104). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. (Erişim tarihi: 02.08.2022).
- Ergenekon, Y. ve Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2019, 9(1), 295-320. (Erişim tarihi:05.08.2022)
- Ergüney, M. (2017). İnternetin okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkileri hakkında bir araştırma. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 1917-1938. https://www.researchgate.net/publication/322411163_A_RESEARCH_ON_THE_EFFECTS_OF_INTERNET_ON_PRESCHOOL_CHILDREN (Erişim tarihi: 08.06.2022).
- Gast, D. L., Wellons, J., and Collins, B. (1994). Home and Community Safety Skills. Agran, M., Marchand-Martella, N.E. ve Martella, R.C. (Eds.) In *Promoting health and safety: Skills for independent living*. (s.11-31). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Gay, L., Airasian, P. & Mills, G. (2006). *Educational research: Competency for analysis and applications* (8th edition). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji bağımlılığının çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara etkileri hakkındaki ebeveyn görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1), 41-47 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1036722> (01.09.2022)
- Güler, N., Bayzan, Ş. ve Güneş, A. (2016). İnternette çocuklara yönelik riskler ve ailelerin bilinçlendirme faaliyetlerindeki rolü. *10. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu*, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, s. 10
- Günlü, A. ve Ceyhan, A. A. (2017). Ergenlerde internet ve problemlerli internet kullanım davranışının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1) 75–117. (Erişim tarihi 30.08.2022) <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2017.4.1.0016>
- Gürsel, O. (2017). Matematik öğretiminde öğrenme alanları ve temel beceriler. O. Gürsel (Ed.), *Özel gereksinimli öğrencilere matematik beceri ve kavramlarının öğretimini planlama ve uygulama* içinde (1-20). Ankara: Vize yayıncılık.

- Gürbüz, M. (2022). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin salgın döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 443-460. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/68554/788016> (Erişim tarihi: 08.06.2022).
- Heward, W. L. (2013). *Exceptional children: An introduction to special education*. (10th edition). New Jersey, NY: Pearson
- http-1: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eukids-online/participant-countries/turkey/TurkeyExecSum.pdf> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- http-2: <https://kids.kaspersky.com/10-forms-of-cyberbullying/> (Erişim tarihi:22.08.2022)
- http-3: <https://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/internet-dolandiricilarina-gecivermeyin> (Erişim Tarihi: 22.08.2022)
- Iwasaki, Y., Mannell, R. C., Smale, B. J., Butcher, J. (2002). A short-term longitudinal analysis of leisure coping used by police and emergency response service workers. *Journal of Leisure Research*, 34(3), 311-339.
- Iglesias, O. B., Gómez Sánchez, L. E. and Alcedo Rodríguez, M. Á. (2019). Do young people with asperger syndrome or intellectual disability use social media and are they cyberbullied or cyberbullies in the same way as their peers? *Psicothema*, 31(1), 30-37. <https://www.psicothema.com/pdf/4511.pdf> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Jahoda, A. and Jaycee, P. (2014). Sexual understanding, sources of information and social networks; the reports of young people with intellectual disabilities and their non-disabled peers. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(5), 430-441. <https://doi.org/10.1111/jir.12040> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Jang, J., Mehta, A. and Dixon, D.R. (2016). Safety skills. Nirbhay N. Singh (Ed.), *Handbook of evidence-based practices in intellectual and developmental disabilities* içinde, (p.923- 941), Springer. (Erişim tarihi: 04.08.2022)
- Jerome, J., Frantino, E. P. and Sturmey, P. (2007). The effects of errorless learning and backward chaining on the acquisition of internet skills in adults with developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40, 185-189.
- Kafadar, O. (2014). *Nitel ve nitel araştırma yöntemleri*. Afyonkarahisar.

- Karaduman, S. (2019). Yeni Medya Okuryazarlığı: Yeni Beceriler/Olanaklar/Riskler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 683-700. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiletisim/article/484193> (Erişim tarihi: 10.09.2022)
- Karahisar, T. (2014). İnternette çocukları bekleyen riskler ve medya okuryazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(4), 82-95. <https://acikerisim.iku.edu.tr/handle/11413/1109> (Erişim tarihi: 23.08.2022)
- Karaoğlan-Yılmaz, F. G. ve Çavuş-Ezin, Ç. (2017). Ebeveynlerin bilgi güvenliği farkındalıklarının incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 7(2), 4157. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/323903> (Erişim tarihi:10.06.2022)
- Kaşıkçı, D.N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 1300-1337. <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/1867/645> (Erişim tarihi: 08.08.2022)
- Kelleci, M. (2008). İnternet, cep telefonu, bilgisayar oyunlarının çocuk ve gençlerin ruh sağlığına etkileri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(3), 253-256. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/82249/> (Erişim tarihi: 18.08.2022)
- Kıyak, Ü., Tuna, D. ve Tekin-İftar, E. (2019). Zihin Yetersizliği Olan Bireylere Güvenlik Becerilerinin Öğretimi: Kapsamlı Betimsel Analiz . *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 143-176.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575.
- Livingstone, S. ve Bober, M. (2004). "UK Children Go Online: Surveying the experiences of young people and their parents", <http://eprints.lse.ac.uk/395/> (Erişim tarihi: 30.08.2022)
- Löfgren-Mårtenson, L., Emma, S. and Molin, M. (2015). T@ngled up in blue: views of parents and professionals on internet use for sexual purposes among young people with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 33(4), 533-544. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11195-015-9415-7> (Erişim tarihi:09.06.2022)
- MEB, (2012). *Çocuk gelişimi ve eğitimi, Özel eğitimde serbest zaman etkinlikleri*. http://ismek.ist/files/ismekOrg/file/2016_hbo_program_modulleri/serbestzamanetkinlikleri.pdf (Erişim tarihi: 07.06.2022).

- MEB, (2018). “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”. Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Mechling, L.C. (2008). Thirty year review of safety skill instruction for persons with intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 43(3), 311-323. <https://www.jstor.org/stable/23879793> (Erişim tarihi:28.09.2022)
- MEGEP, (2015). *Çocuk gelişimi, Zihin Engelliler*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Engelliler.pdf (Erişim tarihi: 02.08.2022)
- MEGEP, (2016). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Zihinsel yetersizlikler*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Zihinsel%20Yetersizlikler.pdf, (Erişim tarihi:02.08.2022)
- Molin, M., Sorbring, E. and Lofgren-Mårtenson, L. (2015). Teachers’ and parents’ views on the Internet and social media usage by pupils with intellectual disabilities. *J Intellect Disabil*, 19 (1), 22-33.
- O’Keeffe, G. S. and Clarke-Pearson, K. (2011). Council on communications and media. The impact of social media on children, adolescents, and families. *Journal of American Academy of Pediatrics*, 127 (4), 800-804.
- Özdemir, Z. (2019). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı. *Beykoz Akademi Dergisi*, 7(2), 9-105. <https://dergipark.org.tr/en/pub/beykozad/issue/51967/676435> (Erişim tarihi: 28.09.2022)
- Özvatan, Ö. (2021). *Özel eğitim merkezine devam eden öğrencilerde teknoloji kullanımı ve internet bağımlılığının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, F.Y. (2022). *Dijital medya döneminde siber zorbalık ve siber mağduriyet*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ribeiro, R. M., Tribess, S., Santos, A. S. D., Pinto, L. L. T., Ribeiro, M. D. C. L., Roza, L. B., Virtuoso Júnior, J. S. (2015). Barriers to the involvement of the elderly in public services to promote physical activity. *Ciencia & Saude Coletiva*, 20(3), 739-749.
- Sabornie, E. J., and DeBettencourt, L. U. (2009). Teaching students with mild and highincidence disabilities at the secondary level. Pearson Merrill Prentice Hall.

- Seale, J. (2014). The role of supporters in facilitating the use of technologies by adolescents and adults with learning disabilities: a place for positive risk-taking? *European Journal of Special Needs Education*, 29(2), 220–236. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.906980> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Seale, J. and Chadwick, D. (2017). How does risk mediate the ability of adolescents and adults with intellectual and developmental disabilities to live a normal life by using the Internet? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1). <http://oro.open.ac.uk/49457/8/6764-11880-2-PB.pdf> (Erişim tarihi: 18.08.2022)
- Sharma, M. K., Leeshma, B. K., Prasad, K., Hamza, M. A., Tadpatrikar, A., Thakur, P. C., Singh, P. (2020). Internet addiction as a comorbid condition among users with mild intellectual disability. *Open Journal of Psychiatry & Allied Sciences*, 11(1), 52-54. https://www.researchgate.net/publication/340481803_Internet_addiction_as_a_comorbid_condition_among_users_with_mild_intellectual_disability (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Sipahi, H., Kartal, E., Gkkılı, B., Demir, H., Yoldaş, S., Yabar, S., May, ., zdemir, A. E., Sarıgl, M., OĞuz, V.T. (2019). Bornova İlesi'nde dört okulda ergenlerde internet bağımlılığı ve güvenli internet kullanımının değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 58(4), 375-383
- Sorbring, E., Molin, M. and Löfgren-Mårtenson, L. (2017). I'm a mother, but I'm also a facilitator in her every-day life: Parents' voices about barriers and support for internet participation among young people with intellectual disabilities. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1). <https://doi.org/10.5817/CP2017-1-3> (Erişim tarihi: 09.06.2022)
- Smith, T. E. C., Polloway, E. A., Patton, J. R. and Dowdy, C.A. (2004). Teaching students with special needs in inclusive settings. (4. Ed.) Pearson: Boston.
- Smith, S. J. (2007). Cognitive and developmental disabilities. E. L. Meyen and Y. N. Bui (Eds.) In *Exceptional children: In today's schools* (p. 223-244). Denver, CO: Love Publishing Company.
- Stebbins, R. A. (2005). Project-based leisure: Theoretical neglect of a common use of free time. *Leisure Studies*, 24(1), 1-11. 10.1080/0261436042000180832 (Erişim tarihi: 07.06.2022)

- Şam, M. (2017). *Ergenlerde siber zorba ve mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şentürk-Dızman, Z. (2019). Televizyon ve internetin genç suçluluğu üzerindeki etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(89), 407-415. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/62409/789991> (Erişim tarihi: 30.08.2022)
- Tarı-Cömert, I. ve Kayıran , S.M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Derg*, 10(4), 166-170.
- Taştekin, E. ve Bayhan, P. (2018). Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 5(2), 21-45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/612700> (Erişim tarihi: 04.09.2022)
- Tekin, A. ve Polat, E. (2016). Ortaokul öğrenci velilerinin güvenli internet kullanımı farkındalığı. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 5(2), 80-92.
- Tokel, S., Başer, D. ve İşler, V. (2013). Türkiye’deki ebeveynlerin çocuklarının internet ve sosyal paylaşım siteleri kullanımına yönelik bilgi seviyeleri ve algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 225-236. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/160859> (Erişim tarihi: 07.09.2022)
- Turgut, Y. E. ve Kurşun, E. (2019). Türkiye’deki çocukların erişim, kullanım ve etkinlikler bağlamında mobil internet deneyimleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 9(2), 349-371 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/776950> (Erişim tarihi: 31.08.2022)
- Turnbull, A., Turnbull, R., Wehmeyer, M. L., and Shogren, K. A. (2013). *Exceptional lives: special education in today’s schools*. (7th edition). New Jersey, NY: Pearson.
- Uludaşdemir, D. ve Küçük, S. (2021). Siber zorbalığın önlenmesinde önemli bir kavram: dijital ebeveynlik ve pediatri hemşireliği. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 54-70 <https://dergipark.org.tr/en/pub/tusbada/issue/67516/988837> (Erişim tarihi: 23.08.2022)

- Veneziano L. and Hooper J. (1997). A method for quantifying content validity of healthrelated questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70. <https://www.scienceopen.com/document?vid=8254f3c9-3a49-4e44-b430-1643adfc84ae> (Erişim tarihi:28.09.2022)
- Wilson, C. and Brewer, N. (1992). The incidence of criminal victimisation of individuals with an intellectual disability. *Australian Psychologist*, 27(2), 114-117. <https://doi.org/10.1080/00050069208257591>. (Erişim tarihi: 05.08.2022)
- Yıldırım, A. (2014). İnternetin görünen yüzü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 51-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10210/125438> (Erişim tarihi: 30.08.2022)
- Zeybekoğlu-Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Teknolojinin Aileye Etkisi: Değişen Ailenin Dijital Ebeveyn ve Çocukları. 'Küresel Dönüşümler ve Farklılaşmalar Kongresi 2-Dijitalleşme ve Dijital Toplumun Geleceği' Kongresi'nde sunulan bildiri. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

EK-1.Etik Kurul Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 15.12.2021 Protokol No: 232211

Tarih: 24.12.2021

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Türkiye'de Zihin Yetersizliğine Sahip Bireylerin Sanal Ortamda Karşılaşabilecekleri Tehlikeli Durumların ve Bu Durumlardan Korunma Becerilerinin Ebeveynlerin Gözünden İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Sezgin VURAN
TEZ YAZARI:	Ulkar ASGARZADE
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-2.Soru formu

Bu araştırma Sezgin VURAN danışmanlığında, Anadolu Üniversitesi Zihin Engellilerin Eğitimi programının öğrencisi Ulkar Asgarzade tarafından yürütülmektedir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır, sizlerin isim ve soy isim bilgilerine başvurulmayacaktır ve araştırmadan elde edilecek bilgiler sadece araştırma amacı ile kullanılacaktır. Her türlü kişisel bilginiz gizli tutulacaktır. Araştırmamın amacı, zihin yetersizliğine sahip bireylerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların ve bu durumlardan korunma becerilerinin ebeveynlerinin bakış açısından incelenmesidir. Bu amaçla, 11-26 yaş aralığında zihin yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynlere bazı sorular sorulmaktadır. Formda 32 soru yer almaktadır, soruların cevaplanması yaklaşık 10 dakika sürecektir. İstedğiniz takdirde anketi tamamlamama hakkına sahipsiniz. Soruları tamamlamayan katılımcıların verileri araştırmada kullanılmayacaktır. Sizden ricam soruları formda belirtilen yönergelere uyarak cevaplamanızdır.

Size sunulan bilgiler dışında, araştırmaya yönelik sormak istediğiniz sorular olursa lütfen çekinmeden sorunuz. Ayrıca, aşağıda sunulan iletişim bilgileri vasıtasıyla araştırmalara daha sonra da ulaşabilirsiniz.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Ulkar Asgarzade:

Telefon:

Sezgin Vuran:

Telefon:

(Değerli ebeveyn bu araştırmanın katılımcılarını 11-26 yaş aralığında zihin yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Lütfen, 11-26 yaş aralığında zihin yetersizliği olan çocuğa sahipseniz bu soruları yanıtlayınızdır. Bu yaş aralığında zihin yetersizliği olan birden fazla çocuğunuz varsa soru formunu her bir çocuğunuz için ayrı ayrı yanıtlaymanız istenmektedir.)

1. Kaç yaşındasınız?

()

2.Cinsiyetiniz...

Kadın.

Erkek.

3. Kaç çocuğunuz var?

1 çocuğum var.

2 çocuğum var.

3 çocuğum var.

4 /dörtten fazla çocuğum var.

4. Öğrenim durumunuz nedir?

Herhangi bir öğretim kurumundan mezun değilim.

Okur-yazarım.

İlkokul mezunuyum.

Ortaokul mezunuyum.

Lise ve dengi okul mezunuyum.

Yüksekokul / üniversite mezunuyum.

Lisansüstü mezunuyum.

Diğer ise belirtiniz.....

5. Çocuğunuzun zihin yetersizliği var mı?

Evet.

Hayır.

6. Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

Kız.

Erkek.

7. Zihin yetersizliğine sahip çocuğunuz kaç yaşında?

.....

8. . Evinizden internete erişebiliyor musunuz?

Evet

Hayır

9. Aşağıdaki cihazlardan evinizde bulunanları işaretleyiniz (Birden çok işaretleyebilirsiniz)

Akıllı telefon;

Tablet;

Bilgisayar;

Televizyon.

10. Çocuğum internete

Kişisel telefonundan / bilgisayarından / tabletinden erişir.

Ortak kullanılan telefon / bilgisayar / tablettten erişir.

11. Çocuğum interneti

gözetimim altındayken kullanır.

gözetimim dışında kullanır.

bazen gözetimim altında bazen de gözetimimin dışında kullanır.

12. Çocuğum interneti gün içinde

3 saatten daha az süre kullanır.

3 saatten daha fazla süre kullanır.

5-30 dakika arası kullanır.

30-60 dakika arası kullanır.

13. Sosyal medyayı kullanıyor musunuz?

(Facebook, Instagram, Twitter, Tik-Tok ve benzerleri)

Evet.

Hayır.

14. Hangi sosyal medya uygulamalarını kullanıyorsunuz?

(Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz)

Facebook;

Instagram;

Twitter;

WhatsApp;

Tik-Tok;

Diğer ise belirtiniz.

15. Çocuğunuz sosyal medyayı kullanıyor mu?

(Facebook, Instagram, Twitter Tik-Tok ve benzerleri)

Evet.

Hayır.

Bilmiyorum.

16. Çocuğunuz hangi sosyal medya uygulamalarını kullanıyor?

(Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz).

Facebook;

Instagram;

- Twitter;
- WhatsApp;
- Tik-Tok;
- Diğer ise belirtiniz.....

17. Çocuğunuz interneti hangi amaçla (amaçlarla) kullanmaktadır?

(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- Müzik dinlemek amacıyla;
- Dizi/film izlemek amacıyla;
- Sosyal medya kuallanmak (Facebook, İnstagram, Twitter Tik-Tok ve benzerleri) amacıyla;
- İletişim kurmak (tanıdığı kişilerle mesajlaşmak ve ya arama yaparak konuşmak) amacıyla;
- Online oyun oynamak amacıyla;
- Yeni bilgilere erişmek amacıyla kullanmaktadır.

18. Çocuğunuzun Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya uygulamalarındaki gönderilerini görebiliyor musunuz?

- Evet.
- Hayır.

19. Çocuğunuzun kullanmakta olduğu sosyal medya hesaplarından en az birinin şifresini biliyor musunuz?

- Evet.
- Hayır.

20. Çocuğunuz daha önce internet ortamında taciz (rahatsızedici ve ya hakaret içerikli mesaj, arama) edildi mi?

- Evet.
- Hayır.
- Bilmiyorum.

21. Çocuğunuz daha önce internet ortamında tehdit (çocuğunuza yönelik saldırgan tutumlu mesaj ve ya arama) edildi mi?

- Evet.
- Hayır.
- Bilmiyorum.

22. Çocuğunuz daha önce internet ortamında dolandırılmaya (para, kredi kart ve ya kimlik bilgileri karşılığında her hangi vaatte bulunulması) çalışıldı mı?

Evet.

Hayır.

Bilmiyorum.

23. Çocuğumun sosyal medyayı kullanmasını sorun etmem.

Katılmıyorum.

Kısmen katılıyorum.

Kararsızım.

Katılıyorum.

Tamamen katılıyorum.

24. Çocuğumun internet üzerinden arkadaşlıklar kurmasından endişe ederim.

Katılmıyorum.

Kısmen katılıyorum.

Kararsızım.

Katılıyorum.

Tamamen katılıyorum.

25. Çocuğum güvenli bir şekilde internete erişir.

Katılmıyorum.

Kısmen katılıyorum.

Kararsızım.

Katılıyorum.

Tamamen katılıyorum.

26. Çocuğum internet ortamındaki tehlikelere karşı

(tehdit, taciz, dolandırılma vb.) kendini koruma becerisine sahiptir.

Katılmıyorum.

Kısmen katılıyorum.

Kararsızım.

Katılıyorum.

Tamamen katılıyorum.

27. Aşağıda TV ve filmler hakkında çeşitli açıklamalar yer almaktadır. Çocuğunuzla ilgili olarak uygun bulduğunuz ifadeleri işaretleyiniz (Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz).

- () Çocuğumun iyi şeyler (faydalı bilgiler) öğrenmesini sağlar;
- () Çocuğumun kötü şeyler (gereksiz ve ya yaş düzeyine uygun olmayan bilgiler) öğrenmesine neden olur;
- () Çocuğumu pasif/edilgen hale getirir;
- () Çocuğum için bir sosyalleşme yoludur;
- () Çocuğumda bağımlılık yapar;
- () Çocuğumun hayal gücünü harekete geçirir;
- () Daha önemli aktiviteler (ödevlerine çalışması, kişisel sorumluluklarını yerine getirmesi) için ayırması gereken zamanını harcamasına neden olur;
- () Çocuğumun sağlığının (kas iskelet, obezite gibi fizyolojik sağlık sorunları) bozulmasına neden olur;
- () Çocuğum için eğlenceli ve rahatlatıcıdır;
- () Çocuğumu agresifleştirir/saldırganlaştırır;
- () Çocuğumun kaygılarını artırır;
- () Çocuğumun stresini ve öfkesini artırır;
- () Çocuğumun öfkesini yatıştırır.

28.Aşağıda bilgisayar oyunları / mobil oyunlar / video oyunları ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Çocuğunuzla ilgili olarak uygun bulduğunuz ifadeleri işaretleyiniz (Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz).

- () Çocuğumun iyi şeyler (faydalı bilgiler) öğrenmesini sağlar;
- () Çocuğumun kötü şeyler (gereksiz ve ya yaş düzeyine uygun olmayan bilgiler) öğrenmesine neden olur;
- () Çocuğumu pasif/edilgen hale getirir;
- () Çocuğum için bir sosyalleşme yoludur;
- () Çocuğumda bağımlılık yapar;
- () Çocuğumun hayal gücünü harekete geçirir;
- () Daha önemli aktiviteler (ödevlerine çalışması, kişisel sorumluluklarını yerine getirmesi) için ayırması gereken zamanını harcamasına neden olur;
- () Çocuğumun sağlığının (kas iskelet, obezite gibi fizyolojik sağlık sorunları) bozulmasına neden olur;
- () Çocuğum için eğlenceli ve rahatlatıcıdır;
- () Çocuğumu agresifleştirir/saldırganlaştırır;
- () Çocuğumun kaygılarını artırır;

Çocuğumun stresini ve öfkesini artırır;

Çocuğumun öfkesini yatıştırır.

29. Aşağıda sosyal medyada paylaşılan bilgi türleri yer almaktadır. Çocuğunuzla ilgili uygun bulduğunuz ifadeleri işaretleyiniz (Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz).

Profil resmi olarak kendi fotoğrafını paylaşır;

Okul bilgilerini paylaşır;

Kendini başka biri olarak tanıtır ve bu şekilde paylaşımlarda bulunur;

Kendi fotoğraflarını gönderi olarak paylaşır.

30. Çocuğunuzun internet ortamında başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgileri işaretleyiniz. (Birden çok ifade işaretleyebilirsiniz)

Ad-soyad;

Cinsiyet;

Yaş;

Telefon numarası;

İkamet ettiği adres.

31 . İnternet ortamında tehlikeli durumlardan çocuklarınızı korumak için dijital önlemler (güvenli olmayan internet sitelerinin kullanılmaması, kişisel bilgilerin ve verilerin başkalarıyla paylaşılmaması) alıyor musunuz?

Evet.

Hayır.

Kısmen.

32. Çocuğunuz internet ortamında her hangi tehlikeli olayla (tehdit, taciz, dolandırıcılık) karşılaşırsa bu durumda ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?

Evet.

Hayır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ulkar ASGARZADE
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim ve Mesleki Gecmisi

- 2022, Öğretmen:
- 2021-2022, Öğretmen:
- 2016-2020, Lisans: Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Öğretmenliği,
- 2013-2016, Lise: 318 Numaralı Lise